

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICĂ A „ASTREI“

Anul III
N-rul 5

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, I. Lupaș,
Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoțel

Un exemplar
Lei 12

CLUJ, DUMINECĂ 31 IANUARIE 1926

C U P R I N S U L :

- ACTUALITĂȚI:** *O soluție în chestia presei din Ardeal* **Onisifor Ghibu**
Palatul marelui cotidian al Ardealului **Horia Trandafir**
Cum am ajuns în Basarabia **Onisifor Ghibu**
- PROBLEME SOCIALE:** *Criza parlamentarismului* **N. Dașcovici**
Cultură pentru muncitori **I. Mehedințeanu**
- PROBLEME ECONOMICE:** *Inspectorii industriali* **N. Ghiulea**
Problema locuinței în Rusia **Dr. Od. Apostol**
Problema locuințelor la noi **Petru Suciu**
- SATE, ORAȘE, REGIUNI:** *In fața realității — la frontieră* **A. Davidescu**
- EUROPA CONTIMPORANĂ:** *Scrisoare din Paris* **Adrien le Corbeau**
- BULETINUL ASTREI:** *Spiritul critic* **Ion Clopoțel**
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE:** *Serbarea zilei de 24 Ianuarie. — Teatru („Nunta lui Figaro“ de Beaumarchais). — Opera („Cavaleria Rusticană“). — Conferințe (G. Bogdan Duică: Eminescu). — Expoziții (Expoziția de pictură Maria Dragan—Kabadaeff). — Cărți, reviste, ziare (Ch. Gide: Premiers notions d'économie politique. — Adevărul literar și Artistic)* **B. & B.**
- CRONICA MEDICO-SOCIALĂ:** *Contra tuberculozei. — Programul biopolitic. — Pentru opera medicală a Astrei. — Anchetă sanitară. — O inovație utilă* **Dr. A. Voina**
- SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ:** *Expoziție și târg de mostre la Cernăuți. — Scumpirea hârtiei de tipar. — Cărbuni din Polonia. — Legea timbrului. — Cameră de comerț franco-română la Paris. — Criza exportului. — Canalul Sulina* **N. Ghiulea**
- FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE:** *O idee care prinde. — Criza presei din Italia. — Proiectele culturale ale Camerei de Comerț din Cluj. — O rectificare. — Ultimul primar sas al Brașovului. — Concertul d-nei Veturia Ghibu. — Soarta Fundației Principele Carol.*

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIATA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MĂINE

COMITETUL DE DIRECTIE: V. Goldiş, D. Gusti, M. Popovici, Ioan Lupuş, Onisifor Ghiбу, M. Şerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă şi Ioan Clopotel.

COLABORATORI: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuţ, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitos, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruş, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Daşcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flucraş, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiesescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuş, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jinga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lupedatu, Victor Lăţiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macşai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedinţi, Ştefan Metes, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neş, dr. Ioan Nandriş, Sabin Opreanu, Zenovie Păclişanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiş, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiţă Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Puşcariu, Sextil Puşcariu, dr. Cornel Radu, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. P. Sergescu, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Şerban, G. Şerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ştefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudeţeanu, inginer Şuluţiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

REPREZENTANŢI IN PROVINCIE:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuţi: prof. Vasile Gherasim
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu şi Şt. Pop
Turda: prof. Teodor Murăşanu
Braşov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoşul de Murăş: prot. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grecu, redacţia „Cartea Satelor“
Timişoara: ziarist Octavian David şi Valeriu Linca
Careii-mari: Ion Vidu
Zălau: prof. Ghergariu
Judeţul Făgăraş: preot Mircea Tomas (Tohamul vechiu)

Sibiu: prof. Gh. Maior şi Elie Măgean
Târgul-Mureş: Traian Popa
Maramureş: I. Bârlea şi dr. V. Filipciuc
Iateg: prof. Ştefan Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuş: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Rafiroiu
Sălişte prof. Alex. Iosof
Sighişoara: Şerban G. Şerban
In Bucureşti: G. Vlădescu-Răcoasa
In Paris: Adrian Corbul
In Roma: N. Buta
In Berlin: N. Bagdasar

Almanahul Presei Române

să nu lipsească din nici o casă de cărturar român!

Comandaţi-l la Sindicatul Presei, Cluj, trimiţând banii înainte (100 lei ediţia de lux şi 50 lei ediţia simplă).

Dr. Gheorghe Popoviciu

întors din streinătate
şi-a reluat consultaţiile de copii, zilnic
dela orele 3—5 p. m. Cluj, Strada Petru
Maior No. 4.

ARONSON

MARE CASĂ DE EXPEDIŢIE ŞI
TRANSPORT, CU LEGĂTURILE CELE
MAI SIGURE IN ŢARĂ ŞI STREINĂTATE
FIRMĂ VECHIE DE PERFECTĂ INCREDERE

B R A Ş O V,

Piaţa Libertăţii

(CASA VECHIE A SFATULUI ORĂŞENESC)

SCHMOLL-PASTA
CREMĂ RENUMITĂ DE GHETE — BRAŞOV

FABRICA DE PIELĂRIE

GHETE, CURELE
DE TRANSMISIE

PIELĂRIE FINĂ

**FRAȚII
RENNER**

& CO.

SOC. AN. — CLUJ

ADRESA TELEGR.: „DERMATA“

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
PIAȚA UNIREI No. 8. TELEFON 308
CALEA VICTORIEI 51
Cluj, Duminică 31 Ianuarie 1926

Anul III

Nrul 5

NUMĂRUL: LEI 12

O soluție în chestia presei din Ardeal

Almanahul editat de Sindicatul presei române din Ardeal a pus o problemă, care a trezit în toate cercurile vieții românești un interes deosebit de mare! Din toate paginile lui s'a desfășurat constatarea că Ardealul de astăzi n'are o presă la înălțimea trebuințelor naționale de acum.

În adevăr, Ardealul, care în trecut a avut o presă de a valoare morală și politică cu totul remarcabilă, azi este lipsit de minunatul mijloc prin care se reconfortează sufletele, se luminează mințile și întăresc voințele individuale și colective. El e într-o penibilă decădere.

Ce e drept, constatarea aceasta se poate face și cu privirea la celelalte provincii noi: și în Bucovina și în Basarabia situația de azi a presei este mult inferioară față de cea din trecut.

Ori câtă durere ar fi, trebuie s'o spunem pe față, și s'o repetăm, că presa noilor provincii este astăzi în România mare, mai prejos de presa pe care acestea au putut-o avea în vremea subjugării lor de către Unguri, Nemți și Ruși.

Dar chiar și în Regatul vechiu, presa cea mare de astăzi prezintă multe laturi acoperite de umbră, față de vechea presă plină de sentimente patriotice înalte, de idei morale și de idealuri superioare.

În timp ce facem această constatare dureroasă, trebuie să recunoaștem însă că presa minoritară din România stă, în toate provinciile, mai presus de cea românească. Cele vre-o 15 cotidiene ungurești din Transilvania sunt la un nivel mult superior celor 2 cotidiene românești de aici; gazetele sâsești și germane, dela Sibiu, Brașov, Timișoara, Cernăuți și București sunt gazete cu adevărat europene, iar ziarurile rusești dela Chișinău și dela București se apropie de marile cotidiene din Odesa și Chievul de odinioară...

În fața acestor fapte, problema refacerii presei române și în special a celei ardelenesti, care are în fața ei formidabila presă națională-maghiară, este una dintre problemele cele mai grele și cele mai urgente. După experiențele dureroase ale celor din urmă șapte ani, cari ne-au înveninat sufletul cu o presă de partid sectară și seacă, este timpul să punem în mișcare toate energiile naționale pentru crearea unei presei naționale vrednică și de marea tradiție ardelenescă, și de exigențele marilor vremuri de astăzi. Problema aceasta este o problemă națională mai mare poate că, decât oricare alta. Căci presa este chemată să netezească dureroasele asperități create în cursul vremurilor vitrege între fiii aceluiaș popor și între cetățenii aceluiaș stat; ea trebuie să curețe simțirile întinate, să înalțe sufletele zdrobite, să facă să strălucească din nou scopurile sfinte ale vieții, să lumineze cu lumină dreaptă cărările ce duc spre acestea.

Nici un om cu durere de inimă pentru țara aceasta nu poate tăgădui importanța și urgența acestei probleme, în schimb trebuie să recunoaștem că până în acest moment, nu s'a întreprins nici un pas concret pentru rezolvirea faptică a ei.

Ne permitem să indicăm noi, la acest loc, o soluție pe care o credem și satisfăcătoare și realizabilă.

Plecând dela punctul de vedere că presa este o problemă națională de cea mai mare necesitate și importanță, îi revine în prima linie statului datoria de refacere a presei. Guvernul de mâine care trebuie să se știe ridica peste îngusta și nenorocita concepție de partid, va trebui să dea, încă din prima zi a finței lui, o soluție potrivită problemei, alocând o sumă corespunzătoare pentru crearea unui mare cotidian independent în capitala Ardealului.

Paralel cu aceasta, publicul însuși este dator să-și dea obolul său, pentru a face din opera ajutată de stat, o operă înadesevăr națională. Sindicatul presei ardelenesc, căruia îi dorim un președinte capabil și cât se poate de puțin angajat în opera nefastă a presei de partid, va trebui să ia în mână chestiunea înjghebării unei societăți pe acțiuni, care să scoată ziarul dorit.

La fondul realizat de societari, statul va vărsa odată pentru totdeauna suma necesară pentru clădirea unui Palat al Presei — așa cum e acela creat la Praga, de statul cehoslovac — și pentru instalarea unei tipografii. În statute se va prevedea că ziarul va fi și va rămânea pentru totdeauna independent, neangajat față de vre-un partid sau guvern, și pus exclusiv în serviciul binelui public, al solidarității, al moralității și ideii de stat român.

O astfel de societate va aduna la sânul ei toată suflarea ardelenescă și presa mult dorită ar putea lua în timp foarte scurt ființă.

Pentru a întări noua inițiativă, cu vechea energie a Ardealului, cred că cea mai nemerită soluție ar fi ca vechea și meritoasă „Gazeta a Transilvaniei”, care apare de 89 de ani la Brașov, să fie mutată în noua capitală culturală și politică a Ardealului, la Cluj, unde i-s'ar garanta nu numai atât de necesara și bine meritata continuitate, ci și condițiile cele mai bune de apariție.

Sub steagul curat al Murășenilor și al lui Barițiu, — acești vechi titani ai vechei presei naționale, — din Ardeal s'ar renaște și „Gazeta Transilvaniei”, ar redeveni, ceea ce a fost decenii de-a rândul: o școală de idealuri și de patriotism neprihănit.

Cei chemați au cuvântul.

Și chemați sunt toți Românii, din sufletul cărora nu s'a stins dragostea de neam, de bine și de adevăr.

Onisifor Ghibu

PROBLEME SOCIALE

Criza parlamentarismului

Cu mult înainte de izbucnirea marelui război, scriitorii politici, în special francezii, începuseră să vorbească tot mai stăruitor, despre o gravă criză a regimului parlamentar.

Studiile d-lui Ch. Benoist au avut un mare ecou în toate cercurile intelectuale, ecou și mai mult sporit, în Franța, prin acțiunea elementelor monarchiste (fie ele bonapartiste sau orleaniste) împotriva Republicii a treia. Evident, pentru aceste elemente, critica foarte întemeiată împotriva regimului parlamentar și reprezentativ trebuia să conducă, prin consecințele sale cele mai depărtate, la condamnarea regimului republican însuși.

Formula despre „frica de răspundere” și „cultul incompetenței”, din șarjele lui E. Faguet, a prins și a rămas ca, o tristă constatare asupra viciilor intrinseci ale regimului de vot universal și de parlamentarism exagerat.

Concomitent, însă, cu aceste critici din dreapta, se ridicau, din stânga, critici de o formă și cu o tendință mult mai primejdioase. Fără să intrăm în amănunte pe care spațiul revistei nu ni-le îngăduie, vom aminti numai că din stânga se ridica organizarea nouă a partizanilor acțiunii directe sub formă sindicală. Dacă dela dreapta critica venea din cercuri intelectuale și relativ restrânse, dela stânga ea lua tonuri agresive prin negația regimului capitalist burghez de formă republicană și prin organizarea masselor muncitorești mai largi în vederea acțiunii directe pentru transformarea Statului burghez în Stat socialist.

Și trebuie să mărturisim că în cele din urmă *criticele dela dreapta nu făceau decât să înlesnească acțiunea sindicală dela stânga*. În Franța, Italia și Anglia, ca să vorbim de țările mari cu adevărat regim parlamentar reprezentativ, puterea și influența organizațiilor muncitorești oținute spre acțiunea directă a crescut în proporții îngrijitoare.

Războiul, cu evenimentele lui covârșitoare, n'a însemnat decât o scurtă suspendare în evoluția crizei parlamentarismului, după care ea și-a reluat cursul mult mai accelerat.

Complexul suferințelor din timpul războiului ca și nivelarea claselor sociale, pe care a desăvârșit-o pretutindeni moartea sau primejdia morții pe câmpiile de bătăe, au fost elemente hotărâtoare pentru agravarea crizei pe

deoparte, pentru accentuarea acțiunii directe pe de alta.

Foștii luptători, apărătorii țării în vremea grea a războiului, nu constituiau oare, prin marea lor majoritate, armata celor dela stânga din fiecare țară cu regim democratic și parlamentar?

Dar mai mult decât orice, triumful revoluției rusești și instalarea regimului bolșevist în locul celui Țarist a contribuit la întărirea mișcării extreme dela stânga pentru acțiunea directă.

De altfel, trebuie să recunoaștem că, aci, ne aflăm într'un cerc... vițios sau, mai bine zis, în ciclul unei desvoltări continue a aceleiași mișcări de flux și de reflux...

Maximalismul rusesc, sub titulatură națională de „bolșevism”, n'a fost altceva decât transpunerea în realitatea vieții și a formelor de stat a principiilor și modului de „acțiune directă” propagate în Apus de elementele sindicale și comuniste. Imprejurările social-politice din Rusia și neputința Statului Țarist de a suporta încercările războiului și acțiunea „directă” a maximaliștilor, au condus la triumful bolșevismului.

Odată ajunși aci și mai înainte de a fi făcut dovada capacității lor de conducere și organizare, după căderea regimului țarist, bolșevicii ruși au început să se creadă teoreticieni și inițiatori, în materie de comunism și internaționalism, pretinzând să devină imediat maștrii și conducătorii întregii mișcări pornită, la origină, din țările apusene.

Elevul se înălța, dintr'odată, mai presus de profesorii lui, iar oul tindea să fie mai mare decât găina: iată cum bolșevicii ruși devin, prin Internaționala a treia, conducătorii mișcării comuniste de pretutindeni și susținătorii acțiunilor directe, ale elementelor comuniste, acolo unde împrejurările social-politice sunt favorabile acestor metode.

Italia, țară mai săracă, scăpată din război cu multiple lipsuri și motive de nemulțumire, a fost primul câmp de fericită experiență pentru expansiunea „maștrilor” dela Moscova. Cine știe unde ar fi dus experiența italiană, dacă reacțiunea fascistă n'ar fi intervenit, ca un remediu tot așa de violent și de brutal, la început, pentru a stărpi comunismul din peninsula.

În schimb, Franța, țară de regim politic republican, de o constituție so-

cială profund egalitară, cu bogății superioare Italiei și cu o populație de mici proprietari sau rentieri, de mici capitaliști economi, a rezistat mai mult ca oricare alta la influența radiatoare a bolșevismului rusesc.

Toate aceste mișcări extreme, cu acțiunile lor „directe” și reacțiunile tot așa de directe, n'au rămas fără efecte asupra regimului parlamentar. Dimpotrivă chiar, *criza parlamentarismului s'a agravat după război tinzând să ia forme cu desăvârșire îngrijitoare și capabile de a-i primejdiu însăși existența.*

Deoparte, am avut pătrunderea elementelor comuniste în Parlament, în țările cu adevărat regim parlamentar și bucurându-se de libertatea electorală. Criza parlamentarismului, firește, s'a agravat prin acțiunea negativă și distructivă a elementelor comuniste în permanentă opoziție față de toate guvernele și urmărind slăbirea puterii executive în Stat și răspândirea anarhiei.

De alta, am avut *multiplicarea și agravarea tuturor problemelor politico-sociale din fiecare Stat, prin efectele războiului, la care a corespuns o neputință și mai evidentă și mai isbitoare a regimului parlamentar de a le desbata și a le rezolvi cu succes. Dacă odinioară se putea vorbi despre „cultul incompetenței” spre a ridiculiza pe reprezentanții națiunii eșiți din jocul votului universal, acum, după război, se putea vorbi și despre „personificarea neputinței” în instituția parlamentară care nu poate asigura majorității de guvernare continuă și energetică.*)*

Dela pacea generală asistăm, în țările cu adevărat regim parlamentar, la crize permanente de guvern și la anihilarea puterii executive prin absorbirea ei de către puterea legislativă. Pe măsură ce Parlametele se dovedesc incapabile de a corespunde misiunii lor în Statul modern, fiindcă sunt alcătuite din oameni lipsiți de pregătire și competență, *adevărate intruniri publice unde numai scandalul zilnic, interpelarea senzațională și intriga de culoare atrag interesul membrilor* — aceleași Parlamete manifestă pretenția de a monopoliza toate puterile din Stat, de a se amesteca în orice, de a face și desface totul chiar când intră în atribuțiile puterii executive sau judiciare.

În asemenea condițiuni criza regimului parlamentar ia forma unei ade-

*) Problema crizei parlamentarismului, sub toate fețele, a fost pusă în studiu de a XXIII conferință a Uniunii interparlamentare ținută în toamna anului 1925 la Vashington.

vărate crize a Statului modern când direct la anarhia și confuzia puterilor, la prăbușirea autorității publice de drept și, prin aceasta, la desființarea libertăților publice și a drepturilor individuale prin întronarea dictaturei de fapt a cătorva.

În definitiv, fascismul, în forma lui inițială nu se deosebește de bolșevism: e vorba, într'un cas ca și în altul, de conducerea dictatorială a cătorva, a unei minorități îndrăzneată și conștientă despre neputința de a reacționa sau de încoștiența majorității.

Asemănarea este perfectă atât prin mijloacele de acțiune directă cât și prin rezultatul dictatorial obținut în guvernarea celor două țări așa de deosebite, totuși, sub raportul culturii și al tradițiilor politice, Rusia și Italia! Fără exagerare, s'ar putea spune că în cazul de față extremele... s'au atins căci mișcarea, extremistă dela stânga se aseamănă celei dela dreapta mai ales dacă ținem socoteală și de faptul că, în Rusia, venirea bolșevismului a urmat abuzurilor regimului de absolutism țarist, regim cu adevărat de extremă dreaptă, după cum, în Italia, fascismul s'a născut ca o reacțiune necesară la excesele mișcării comuniste care primejduia însăși existența regatului italian.

Oricât de puțină simpatie sau stimă aș avea pentru mijloacele violente și extra-legale, indiferent din ce parte ar fi ele întrebuintate, trebuie să recunosc că fascismul d-lui Mussolini s'a silit și se silește mereu să părăsească mijloacele de acțiune directă dela început când unul de rîcin servea drept argument convingător împotriva elementelor comuniste. De altfel, condițiile vieții politice italiene și tradițiile de libertate ale unui popor de cultură străveche impuneau fascismului o îndulcire a metodelor inițiale și o justificare *principală* pentru menținerea lui la conducere.

Astfel, încet-încet, am asistat și asistăm la formularea unei doctrine fasciste, în Italia, menită să justifice regimul ca o școală a ordinii, a disciplinei și a erarhiei într'o societate grav turburată de vântul anarhiei moscovite.

D-l Mussolini, într'un mare discurs parlamentar a afirmat insuficiențele parlamentarismului modern ca mijloc de guvernare reprezentativă, a accentuat rolul fascismului ca un corectiv necesar și a sfârșit prin declarația că fascismul nu poate fi o marfă de export pentru streinăătate sau un model de imitație pentru țări cu o deosebită structură economică, geografică și istorică decât a Italiei. Aceasta, însă, nu-i împiedecă pe unii teoreticieni ai

fascismului să afirme, cu emfază, că Italia, prin exepriența actuală va da omenirii a treia civilizație (probabil după a Romei antice și a Renașterei).

În sfârșit cu prilejul noului an 1926, d. Federzoni*), ministrul italian de interne și una din personalitățile marcante ale fascismului, a adus noui precizii asupra doctrinei ce însoțește mișcarea mussoliniană cu privire la parlamentarism.

În rezumat, d. Federzoni a spus că există nu numai o criză a parlamentarismului în genere, dar chiar a Parlamentelor însăși și că *această criză se deosebete dela o națiune la alta*. Sub cuvântul „parlamentarism“ trebuie înțeleasă „degenerarea sistemului parlamentar“, a precizat d-sa, adăugând că fascismul n'are intenția de a desființa instituția parlamentară — precum s'a bănuit — ci numai de a-i restrânge funcțiunile și, deci, puterile, căci ea nu trebuie să mai însemneze, în mod absolut, reprezentanța națională. Și d. Federzoni a sfârșit printr'o serie de considerații despre noua funcțiune a sindicatelor și organizațiilor muncitorești și despre ligile de producători, a căror colaborare în sânul Senatului va fi pusă în studiu.

Politica fascismului italian, a încheiat optimist d. Federzoni, însemnează una din remediile necesare în criza generală a parlamentarismului și Italia va fi în fruntea mișcării care este preludiul unei noi istorii politice a omenirii.

Fără să mai reproduc din părerile teoreticianilor fasciști, voi reține și sublinia observație foarte întemeiată că *alături de criza parlamentarismului propriu zis, există o criză a Parlamentelor însăși deosebită dela o țară la alta, mai precis o criză politică de conducere înglobând și instituția parlamentară cu toate defectele, exagerările sau falsificările sale*.

Cazul dictaturii militare din Spania**) constituie exemplul cel mai caracteristic și confirmarea cea mai convingătoare a observației d-lui Federzoni cu privire la manifestările deosebite, dela o națiune la alta, ale crizei moderne.

S'a confundat și se confundă, adevărat, regimul spaniol al gen. Primo de Rivera eu regimul d-lui Mussolini, in-

*) Răspunzând ziarului **Reichsport** din Viena la o anchetă de început de an cu privire la criza generală a sistemului parlamentar european.

) **Les origines de la dictature espagnole, un studiu extrem de interesant și cuprinzând situații aproape identice celor din România, datorit abatelui A. Luga, în revista „Le Monde Nouveau“ dela 15 Martie 1925.

stalat în Italia după marșul victorios al fasciștilor asupra Romei.

Confuzie regretabilă și profund eronată fiindcă se compară elemente și situațiuni incomparabile!

De aceea, rezumarea studiului menționat mi-se pare extrem de interesantă și instructivă pentru precizarea ideilor asupra crizei parlamentarismului în genere și a crizei Parlamentului din anumite țări în special.

Nemuritorii autori ai pactului constituțional adoptat la 1812 au făcut imensa greșală de-a adopta și impune Spaniei sistemul parlamentar și constituțional englez cu toate că nimic din viața celor două națiuni nu se aseamăna. În decursul rarelor răgazuri de pace, după războaiele civile pentru tron, dintre carliști și cristinoși, viața politică spaniolă s'a dezvoltat în afară de asentimentul sau nevoile națiunii și fără a satisface nici una din năzuințele acesteia.

Rezultatul evident și indiscutabil?

Na fost încă, în Europa, un Parlament mai puțin reprezentativ al opiniei publice și al țării decât Cortezele spaniole! Până la introducerea obligativității votului de către d. Mura, alegătorii neglijau în masă exercitarea dreptului electoral. În afară de centrele mari urbane, unde exista puțină conștiință politică și oarecare interes față de viața publică, foarte rari erau acei cari se osteneau, în vremea alegerilor să-și depună votul la urnă. Interesant e faptul că și dintre aceștia cei mai mulți mergeau la vot cumpărați cu bani sau împinși de bastonul casicului. *)

Lesne de înțeles pentru ce fiecare minister chemat la putere, fie el liberal sau conservator, putea obține în alegerile parlamentare majoritatea pe care o vroia. Guvernul împărțea mandatele la amici și la adversari, fără să se ridice vre-un protest sau critică din partea cuiva. Totul era socotit ca un procedeu foarte firesc fiindcă fiecare l'adopta, cu rândul, când ajungea la putere.

Nepăsarea țării pentru politică și a capararea acesteia de câțiva privilegiați au creiat o stare sufletească de lipsă de sinceritate, de minciună generală. Alegerile au fost regulat falsifi-

*) „Casicul“ era șeful indigen, peruvian sau mexican, care dispunea de averea, femeile, onoarea și viața subordonaților lor. Prin analogie și întrebuintând cuvântul acesta importat din vremea colonizărilor sud-americane, li-se spune în Spania „Casic“ tuturor celor cari, mai ales la țară, grație averii și legăturilor cu puternicii dela centru, țin la discreție, în dependență directă, mulțimea alegătorilor locali.

cate de partidul aflat la putere... Parlamentul odată ales, — guvern, majoritate și opoziție nu făceau decât să joace roluri de mai înainte fixate pentru ochii lumii. Între culise se împăcau totdeauna cei cari se atacau violent în public. Legile și decretetele se îngărmădeau la „Gaceta“ (Monitorul oficial), dar erau tot așa de puțin aplicate pe cât fuseseră discutate și nimeni nu le acorda vre-un interes.

Nu pot sfârși acest rezumat decât reproducând textual ultimele rânduri din studiul menționat:

„De unde și rolul jucat de Coroană în crizele politice. Regele nu era suveranul constituțional neavând miniștri răspunzători. Camerele și votul lor nefiind decât o ficțiune, monarhul era acela care, supus fie capriciilor proprii fie intrigilor unora sau altora dintre ambițioși, trimetea miniștrii la plimbare și i înlocuia prin alții noi. Astfel, se obțineau toate neajunsurile absolutismului fără nici unul din faloasele parlamentarismului. D-l Melquides Alverez calificase foarte bine aceste crize, în care intervenea numai voința unui rege așa zis constituțional, spunându-le „crize orientate“.

„Pentru a așeza dictatura în sânul unei națiuni așa de bine pregătită ca s'o primească, i-a fost de-ajuns lui Primo de Rivera, guvernatorul militar al Cataloniei, să ia trenul de Barcelona, să scoboare la Madrid și să aibă o întrevedere cu suveranul“.

Dintre toate situațiile de aiurea trecute în revistă, este evident că aceea din Spania prezintă asemănări isbitoare cu criza parlamentarismului român.

Finalul reproduș mai sus și identitatea aproape perfectă de situații politice, între cele două țări latine așezate la extremitățile vechiului continent, ne explică de ce șeful unui anume partid politic dela noi repetă mereu, în declarațiile sale publice și în apelurile discrete către suveranul fărăi de a-l aduce la putere, că are deplină încredere în armată și că se poate sprijini pe ea.

Regimul de dictatură militară a la Primo de Rivera este un regim comod și posibil în țările unde parlamentarismul n'a intrat în perioada crizei interne de funcționare, ci se află încă în stadiul de falsificare externă.

Disprețul politicianilor cari folosesc forma parlamentară numai pentru a păstra aparențele vieții de stat modern, civilizată și constituțional, merge așa de departe că, uneori, un fost prim ministru nu se mai scoboară, întru exercitarea mandatului, până la

Parlamentul ales de urmașul său, pentru ca și acesta, la rândul-i, când îi va veni vremea, să refuze ostentativ de a descinde în Parlamentul ales de fostul prim ministru revenit la putere.

În schimbul acesta de gesturi disprețuitoare pentru instituția parlamentară română, întrebuițarea gazelor asfixiante în incintă și a muzicuzorilor sau pocnitorilor de moși, drept instrumente de luptă opozițională fără cruțare, apare ca o completare necesară spre a desăvârși ciclul atitudinii unitare a tuturor partidelor noastre față de Parlament.

O concluzie?

Cititorul înțelegător și dornic de o grabnică și necesară îndreptare o poate trage singur.

În situația noastră geografică și politică, având de înfruntat multiple primejdii și dușmăni, nu ne este permis să ne rădem de instituții fundamentale pentru viața Statului modern. Obişnuim să rădem mult, mai ales în vechiul regat, și să nu luăm nimic în tragic, plini de încredere în steaua noastră prea norocoasă. Cu toate acestea, criza parlamentarismului, care preocupă opinia mondială, trebuie să ne intereseze în special pe noi pentru formele deosebite ale crizei naționale. Argument mai puternic decât vecinătatea Rusiei bolșevice nu ne trebuie ca să înțelegem de ce se cuvine să remediem repede criza parlamentarismului român.

N. Dașcovici

PROBLEME ECONOMICE

Inspectorii industriali

Între miile de inspectori pe cari îi are Statul — unii cu totul inutili și sinecuriști — este un număr restrâns de inspectori de-o utilitate și de-o valoare neprețuită pentru funcționarea instituțiilor și serviciilor publice. Între aceștia din urmă sunt și inspectorii industriali, șefii regiunelor industriale.

Inspectoratele industriale nu sunt organe, nici de paradă, nici de plimbare, nici de diurne, ci organe de muncă. Ele sunt în număr de 12 pentru întreaga țară, și fac legătura între realitatea industrială și oficialitate, între fabrici și Ministerul industriei, chemat să le ocrotească și să le îndrumeze. În capul acestor inspectorate stau ingineri, bine pregătiți pentru rolul pe care trebuie să-l îndeplinească pe lângă întreprinderi, ca reprezentanți ai Ministerului industriei.

Înainte vreme inspectoratele industriale, atât în Bucovina, cât și în Ardeal, erau bine organizate, prevăzute cu atribuții precise și privind totalitatea chestiunilor în legătură cu industria. Astăzi, în altă concepție a serviciilor publice, și neîndestulător de prețuite și de folosite de Ministerul industriei, inspectoratele industriale sunt puse în situație inferioară și de cele mai multe ori în imposibilitate de a-și îndeplini importantul lor rol.

Chestiunea merită un studiu mai amănunțit și o soluționare potrivită intereselor tuturor.

Înainte de toate însă, o observație de ordin general. Dacă dorim cu adevărat ridicarea țării noastre, trebuie să ne schimbăm cu desăvârșire înțelesul, înrădăcinat în instituțiile noastre publice, despre funcțiune și despre serviciu public. Trebuie să se înțea-

gă că nu funcția este pentru funcționar, ci funcționarul pentru funcție. Iar serviciile publice sunt făcute pentru public, pentru împlinirea anumitor trebuințe ale publicului, și Statul și-a luat sarcina să le îndeplinească pentru că aceste servicii să fie mai bine îndeplinite, pentru o cât mai mare satisfacere și mulțumire a publicului. Din acest înțeles al funcțiunii și serviciului public decurge un șir întreg de consecințe, toate folositoare atât Statului, cât și societății în general.

Dintre aceste vom aminti aci, numai colaborarea reală, și activă între diferitele instituții și servicii ale Statului, în scopul unei cât mai desăvârșite îndepliniri a serviciilor publice.

La noi instituțiile și serviciile Statului funcționează fără suficiente legături între ele. De multe ori, din lipsă de atribuții precise, se întâmplă contingente și conflicte între autorități, ruinătoare pentru serviciile publice. De multe ori, iarăși, sunt rivalități și lupte pentru atribuții, care duc totdeauna la complicații administrative și la dezorganizarea serviciilor publice. Totdeauna diversele autorități se simt în tabere opuse, și își dau lovituri — aceasta, de sigur, nu numai în dauna serviciilor, dar și în aceea a autorității Statului.

Niciodată însă nu le vedem colaborând cu dezinteresare, am zice cu înlăturarea ambițiilor personale și profesionale, și căutând într-o deplină înțelegere cea mai bună cale pentru organizarea și funcționarea serviciilor publice.

Găsim apoi, de multe ori, în provincie, reprezentanți ai diferitelor insti-

tuții și Ministere, care îndeplinesc acele funcții. Nimeni nu-și dă seamă că, dacă la centru chestiunile pot fi atât de limpede împărțite pe Minister, în viața practică, în realitatea socială și economică această separare nu se poate face, și ar fi inutilă, și chiar stricătoare dacă s'ar face. Viața e mai complexă decât orice categorisire savantă a chestiunilor. Sunt multe funcții care pot fi îndeplinite de unul și același funcționar, având a da ascultare în chestiuni diferite la mai multe autorități, evident fiind un organ administrativ superior care să supravegheze ca acel funcționar să nu fie pus în imposibilitate de a lucra. Pe acest drum se pot organiza mai bine serviciile, se pot face mari economii de muncă, timp și bani, se pot folosi funcționari capabili și pregătiți — și noi nu ne putem plânge că avem pletoră de astfel de funcționari — se pot coordona mai bine dispozițiile pentru deplina mulțumire a cetățenilor, care ar ști ce au de făcut, și cui să se adreseze.

Pentru ridicarea țării noastre se cere, pe lângă muncă conștiințioasă, dezinteresare, devotament, gând necurmat la satisfacerea intereselor generale și organizare gândită și coordonată a tuturor instituțiilor și serviciilor publice.

Am crezut necesar să spunem aceste lucruri, fiindcă întreaga cauză a situației nemulțumitoare în care zac actualmente inspectoratele industriale, se află, întâi, în concepția exclusivistă a atribuțiilor diferitelor Ministere și apoi în nesocotirea raporturilor reale care pot exista între întreprinderi și Stat.

Să examinăm aci, câteva din dificultățile pe care le întâmpină Inspectoratele industriale în funcționarea lor.

Făuritorul legii sănătății publice din vechiul regat, care a avut în vedere împrejurările de acum 40 ani de acolo, a prevăzut că concesionarea de noi stabilimente industriale trebuie să fie dată de consiliile de igienă județene sau comunale. Din aceste consilii fac parte, la orașe: medicul și inginerul orașului, reprezentanții poliției, pompierilor, chimistul orașului, medicul veterinar, nu face parte însă inspectorul industrial.

Acest lucru are, firește, explicația lui. Pe vremea când legea sănătății publice a fost promulgată în vechiul regat, nu existau inspectorate industriale. Dacă aceasta se înțelege foarte bine, nu se înțelege pentru ce legea nu a fost modificată pentru împlinirea acelei lacune, și pentru ce legea din

vechiul regat a înlocuit în nouile provincii vechile legi locale, care nu prezentau această lacună.

Chestiunea în definitiv, nu prezintă mare importanță — ca toate chestiunile de altfel — însă ea pune Statul într'o situație ridiculă față de întreprinzătorii, de industriași. Inspectorul industrial care e ținut să știe evidență, să controleze și să îndrumeze toate întreprinderile din regiunea sa, nu poate să nu ia parte la autorizarea de noi întreprinderi, să nu știe de înființarea de noi întreprinderi, și să afle de existența lor din informațiile pe care le-ar căuta la autoritățile administrative sau polițienești. Iar asupra valorii tehnice a instalațiilor industriale, a noutății instalației și a siguranței lucrului nu poate să se pronunțe în locul inginerului inspector industrial, în curent cu chestiunile industriale, cu dezvoltarea modernă a industriei și cu aparatele și normele pentru evitarea accidentelor de muncă, medicul șel al orașului, medicul veterinar, inginerul orașului uneori arhitect alteori directorul apeductului, chimistul orașului, delegații poliției, sau a pompierilor. În această importanță chestiune a instalației industriale deci, nu hotărăște Statul în deplină competență, ci interesul singur al întreprinzătorului.

În afară de această situație grea a inspectoratului industrial, uneori el întâlnește la întreprinderile pe care le cercetează o dispoziție puțin binevoitoare, din cauză că întreprinzătorii sunt nevoiți să stea la dispoziția unui nesfârșit șir de delegații ai ministerelor, care vin să inspecteze industria sau să culegă date în diferite chestii pentru diferite interese, în loc ca toate acele chestiuni să fie încredințate unui singur om, pentru ca el odată în fabrică să cerceteze totul și să culegă toate datele necesare. Mai mult se întâmplă că mai mulți inspectori controlează același lucru, ceea ce îndispune și mai mult pe întreprinzătorii. La noi nu se pricepe încă că lucrurile trebuie făcute cu prevenire, cu respectarea intereselor producătorilor și cu nestânjenirea activității lor.

Astfel, când inspectorul industrial se duce la o întreprindere în inspecție, el nu numai că cercetează normala funcționare industrială a întreprinderii și culege sau verifică datele statistice cerute pentru statistica industriilor, dar verifică dacă cazanele cu aburi sunt în bună stare, dacă aparatele sale de verificare funcționează bine; verifică dacă aparatele de prevenire a accidentelor sunt folosite, dacă condițiile cerute de igiena industrială sunt respectate; verifică dacă nu se

fabrică produsele monopolului Statului.

Însă, după această vizită, întreprinzătorul mai poate primi pe inspectorul verificator de cazane depinzând de Ministerul Muncii, care iar îi verifică cazanele; pe inspectorul Asociației patronale pentru asigurarea de accidente de muncă, care iar îi verifică mașinile dacă sunt prevăzute cu aparate de protecție; pe delegatul aceleiași Asociații care verifică suma salariilor plătite, sau anchetează un accident întâmplat; pe inspectorul ministerului Sănătății publice care iar îi verifică condițiile de instalație ale fabricii; pe inspectorul Ministerului de finanțe, care iar cercetează dacă nu se fabrică produsele regiei, pe lângă nesfârșitele vizite ale delegațiilor Ministerului muncii și poliției pentru conflicte de muncă, pentru muncitorii străini sau delegațiilor fiscalului pentru stabilirea valorii impunerilor. Și așa mai departe.

Toate aceste cercetări pot fi făcute de inspectoratul industrial, sau prin acest inspectorat, el având legături continue și intime cu întreprinderile, el cunoscând greutățile și interesele acelor întreprinderi. Industriașii ar fi mult mai bucuroși să aibă legătură cu un singur oficiu, și cercetările oficiale să se facă în același timp, și în timp potrivit, pentru a nu fi stingheriți prea mult în munca lor.

Inspectoratul industrial ar putea primi delegații de la diferite autorități, pentru împlinirea diferitelor lucrări și cercetări la industrii. Această soluție este indicată nu numai de interesul producției ci și de interesul Statului pentru a evita cât mai multe cheltuieli, și de a folosi elemente de inspecție cât mai bune. Ministerul Muncii nici nu au de unde căpăta atâți oameni competenți pentru verificarea cazanelor, sau pentru cercetarea aparatelor de producție, nici nu e în stare să plătească sumele necesare unui asemenea corp de inspectori dacă i-ar găsi.

Firește el ca asigurător contra accidentelor de muncă e în primul rând interesat în chestiunea prevenirii accidentelor de muncă, se pune însă întrebarea dacă acest serviciu nu ar putea fi făcut mai bine de inspectoratul industrial regional căruia i s'ar da delegație pentru aceasta, și mai ales dacă nu cumva folosindu-se inspectori proprii cheltuielile de inspecție eventuale și răspunderea lui materială nu ar fi mai mari decât pagubele eventuale pe care le-ar avea din asigurare.

Tot astfel, cercetarea accidentelor de muncă tot acestor inspectorate trebuie să fie încredințate de către Mi-

nisterul Muncii. Până acum accidente de muncă, sau nu au fost cercetate de loc, sau au fost cercetate de inspectori de la Centru care costă mult. Dacă această operație ar fi făcută automat de inspectoratele industriale, ea ar costa mult mai puțin și ar fi făcută pentru toate accidentele, ceea ce ar atrage îndreptarea defectelor tehnice provocatoare de accidente, sau ar înălțura complicații juridice de mai târziu, uneori dăunătoare Asociației Patronale, totdeauna însă dăunătoare victimelor.

Tot astfel, în sfârșit, inspectoratul industrial ar putea fi utilizat în cer-

cetările lor, fie chiar numai pentru introducerea de către Ministerul de finanțe, de către diferitele direcții ale Ministerului industriei, de către Ministerul sănătății publice, de către Ministerul muncii.

În acest fel inspectoratul industrial ar fi cu adevărat organul de legătură între industrie și Stat, un organ cu desăvârșire capabil și folositor și producției și autorității de Stat.

Înțelege-vom noi odată adevărul că între buna funcționare a întreprinderii private, și buna funcționare a administrației Statului este o strânsă legătură?

N. Ghiulea

Problema locuinței în Rusia

În revista internațională a Muncii, numărul din August 1925, Biroul Internațional al Muncii, din Geneva, publică un studiu foarte bine documentat asupra problemei locuinței în Rusia de azi în legătură îndeosebi cu sănătatea publică. Rezumăm părțile cele mai interesante.

*

Criza locuințelor în Rusia, a început a fi înregistrată încă din anul 1915, când dezvoltarea industriilor de război, a atras la orașe, o mulțime de indivizi. În plus s'a menținut aflulul de refugiați.

Această situație părea atunci exclusiv datorită războiului, ceva trecător, mai târziu însă guvernul bolșevist a trebuit să subordoneze politica locuinței, politice sale economice generale, care viza socializarea activității economice a țării. Această politică se baza pe principiul etatizării proprietăților și pe reglementarea vieții economice a Statului până în cele mai mici amănunte.

Dreptul de proprietate a fost absolut, precum și cel al construcțiilor: imobile și terenuri fură municipalizate. Măsurile luate de Soviete au dus ca rezultat condițiuni favorabile de locuire, lucrătorilor. Cer neproletarieni au avut de suferit penibil și în acest sens.

Această politică de comunism integral care a durat până la 1921, departe de a ameliora condițiile de locuire, le-a agravat sensibil, mai ales pentru lucrători. În adevăr, abolițiunea proprietății private și a dreptului de construire a atras după sine anihilarea oricărei inițiative particulare în domeniul construcțiilor de case. — Municipalitățile secătuite din cauza războiului etc. nu au putut repara casele vechi, dărăpănate în parte, nici să construiască altele nouă.

Pe de altă parte industria materialelor de construcție, a suferit și ea de pe urma crizei generale provocate de politica comunistă și materialul necesar pentru edificare de clădiri nouă a devenit aproape inexistent.

Locatarii instalați cu forța s'au purtat ca niște cuceritori, dedându-se chiar la acte de vandalism, băgând în foc: uși, mobile, parchet etc. În 1924, la Moscova 20 la sută din locuințele disponibile în 1917, au devenit inutilizabile.

Acelaș lucru se poate spune și pentru Petrograd.

Această ruină era unul din aspectele particulare ale catastrofei economice generale, care în 1921, obligă guvernul sovietelor să părăsească politica comunistă și să restabilească în anumite limite activitatea inițiativei private. În domeniul construcțiilor și a proprietății imobiliare, noua politică se traducea mai întâi prin limitarea dreptului de expulzare în cazuri de „necesitate majoră“.

Casele cu mai puțin de cinci apartamente fură demunicipalizate și redate vechilor proprietari prin decretul dela 8 August 1921. Acelaș decret autorizează construirea de imobile garantându-le proprietatea timp de 20 ani pentru casele de lemn și 49 ani pentru cele de piatră.

În toată această perioadă, casele pot fi vândute, ipotecate, lăsate prin testament. O familie însă nu poate fi proprietară a mai multor imobile.

Guvernul sovietic a mai constituit cooperative de locatari care aveau dreptul de închiriere, dar orice comerț cu imobile era oprit fără consimțământul municipalității care-și păstra dreptul de control: Aveau acelaș obligațiuni (taxe impozite) ca și proprietarii particulari.

Importanța localului variază după

categoria socială a locatarilor. Cele mai bune case fură atribuite diverselor administrații guvernamentale și anteprizelor celor mai importante ale industriei naționalizate, sub numele de „case-comune“ și afectate pentru a locui lucrătorii și funcționarii acelor antepreze și instituții.

A zecea parte a apartamentelor fiecărui imobil este rezervată administrației comunale, care o utilizează după nevoile sale.

Suprafața locuibilă pentru fiecare locatar a fost stabilită în principiu la 16 arșine pătrate (1 arșin cub = 50 cm. cub) Bolnavii ce trebuiesc izolați, funcționarii sovietici responsabili și specialiștii profesiunilor liberale obligați a lucra la domiciliu au dreptul la o suprafață mai mare care corespunde unei piese suplimentare.

Toate aceste măsuri nu au putut remedia întru nimic criza de locuință. Acte ilegale, se semnalează peste tot, legislația nu se respectă, nu se construiesc nici de Stat, nici de particular.

În total, dela părăsirea comunismului până la sfârșitul anului 1924, s'au construit numai 320.000 sagene cubice de construcție (1,4 la sută numai din minimul indispensabil). Penuria locuințelor este extremă în centrele industriale și comisarul muncii califică drept înfricoșătoare condițiunile în cari lucrătorii trăiesc.

Aceste condițiuni sunt actualmente mai rele ca înainte de revoluție, căci au trebuit să se mute din locuințele luate cu forța și acolo unde stau să plătească chiri ridicate fixate. Proprietarii preferă acum să închirieze casele lor comercianților căci dela ei trag profit.

În plus populația orașelor mari crește din ce în ce. În Moscova, spre pildă în 1920 erau un milion de locuitori, în prezent sunt un milion 600 mii.

În acelaș timp numărul imobilelor libere și a construcțiilor noi crește foarte încet.

Revine fiecărui lucrător o suprafață de 2 m² 8, de locuit, sau locul unui cosciug și jumătate după expresia lucrătorilor.

Condițiile sanitare sunt foarte rele. Două-trei familii trăiesc înghesuite într-o singură cameră. Canalizarea și instalațiile de igienă elementară sunt absente.

Găsim în publicația oficială a sindicatelor din Rusia, descripția unei case pentru lucrătorii ruși (stațiunea electrică din Kisel).

„Cei mai mulți lucrători trăiesc în barăci rele de scânduri. Fiecare dispune de 0.58—1,14 sagene cub. Aerul e infectat de emanațiile sobelor și de

fum. Ventilație nu există. E considerată ca un lux. Barăcile sunt foarte murdare. Pardoseala aproape nici odată nu-i spălată. Insecte peste tot.

Aproape în toate locuințele, copiii, femeile și bărbaii stau devalma.

Paturile sunt de scânduri servesc și de bănci și de pat, și de masă. Dorm câte 3 într'un pat. Lumina e foarte insuficientă. Bucătăriile sunt mai murdare și servesc și de magazie pentru lemne. Primăvara, și toamna greu te poți apropia de barăcile acestea căci sunt inconjurate de un noroiu mare. Inspectorii sanitari au atras atențiunea administrației dar aceasta din urmă face că nu aude. (Ziarul Trud din 6. II 1925)"

Aceiași publicație dă o descriere a vieții caracteristice a lucrătorilor dintr'o fabrică de stat, de țesătorie, din apropierea Moscovei.

Problema locuințelor la noi

Care e situația la noi? O cunoaștem cu toții: dezastruos de lamentabilă. În special aici, la noi în Ardeal. Ajutorul poate veni din două părți: dela noi, dela funcționari — și dela stat, Care, ce-au făcut?

Statul, se va zice, a făcut cât i-a stat în putință. Dacă n'a putut să clădească case, a dat funcționarilor, prin dispoziții legislative, locuințe. Prin legea de rechiționări a rezolvit numai provizor problema. Temporizările în viața publică a unui stat sunt cele mai primejdioase procedee politice. Timpul singur e agent de distrugere, iar nu de creațiune și consolidare. Dovada ne-o servește și problema ce ne preocupă. Rezolvirea bună și reală ar fi fost una singură: de a se da case proprii celor ce nu le aveau. Dar pentru aceasta se cereau două lucruri: curaj și bani.

Politicele noastre de stat îi lipsește curajul într'o măsură îngrijorătoare. Curajul acțiunii nu-l are decât cel care are claritatea convingerilor și simțul de indiscutabilă responsabilitate morală și puțința de personalizare în toate faptele publice. Durere, aceste înalte calități nu formează însușirile generale ale bărbaților noștri de stat. Intreaga noastră viață publică geme strivită sub legea necruțătoare a inerției culturale, în care ne găsim.

Astfel, din lipsă de curaj și de prevedere s'a încercat o rezolvire tangențială a unei probleme capitale. Prin procedeul brutal al rechiționărilor s'a produs o adâncă, o ireparabilă disarmonie socială. S'a lezat grav dreptul de proprietate al unora și s'a atins moralul altora.

Ceeace n'a putut face statul, eram chemați s'o facem noi, funcționarii.

Dar pentru așa ceva se recer o mulțime de calități, pe cari funcționăria noastră nu le are. Suntem incapabili, revoltător de incapabili, pentru eforturi colective.

În țările occidentale s'a încercat rezol-

„În cămăruțe complet umede, locuiesc 8—9 persoane. Atmosfera irespirabilă și suprapopulația localurilor, epuizează pe lucrători, cărora nu le mai poți cere intensificarea muncii lor. În același lăcaș stau devalma tineri și bătrâni, bărbați și femei. E ușor de închipuit influența asupra moralității. Aproape 50 la sută din lucrători sunt tuberculoși.

Din contră apartamentele administrației sunt spațioase, uscate, bine încălzite și amenajate. Fiecare funcționar dispune de 40 de arsine pătrați“.

În felul acesta mortalitatea crește, lupta contra bolilor sociale și epidemice se reduce aproape la zero.

Asanarea finanțelor industriei e redusă tot la zero.

Dr. Od. Apostol

virea problemei locuințelor pe cale cooperatistă.

Oare la noi se va putea? Cooperația e podul solidarității sociale și profesionale. Tocmai aceasta lipsește foarte mult funcționării noastre. De șase ani funcționăria noastră n'a fost în stare să facă, în direcția aceasta, aproape nimic.

În afară de tânguiri în surdină de pe la congresele funcționărești, n'a fost capabilă de nici o sfortare mai pronunțată și mai hotărâtă. Terorismul birocratic a știut amuți chiar și pe cei mai curajoși.

Dacă salariile atarnă de bunăvoința, de solitudinea și de prevederile guvernelor, sunt, în schimb, anumite probleme ce s'ar putea soluționa de funcționari. Astfel sunt: problema alimentară și a locuințelor. Cooperativele sunt chemate să rezolve bine și decisiv aceste probleme.

Avem noi funcționarii, cooperative de consum?

Aproape de loc. S'au făcut încercări, dar infructuoase. S'a dovedit și prin aceasta că suntem cea mai nedisciplinată pătură socială. Insensibili, până la autogătuire, față de nevoile noastre imediate. O masă amorfă prin lipsa de coerență și de disciplină.

Cazele acestei stări sunt multiple. Nu e locul să le căutăm acum. Fapt e că nu suntem capabili de solidarizare socială. În consecință nu putem să rezolvim problema locuințelor numai pe calea cooperatistă. Este o cale intermediară mai potrivită pentru noi: de colaborare a statului și a funcționării.

Iată, cum cred că s'ar putea rezolvi această problemă prin această procedură intermediară.

Ar fi necesar să se formeze o societate de construcție și de asigurare pe acții. Capitalul acesteia să fie vărsat de stat, de funcționari și de o societate de construcție, la nevoie străină.

Proporția participării ar fi următoarea: 25 la sută să plătească statul, 26 la sută funcționarii și 49 la sută o societate străină.

Cel mai mare acționar (cu 51 la sută) ar fi statul și funcționarii. Acțiunile funcționarilor le-ar plăti tot statul, ca anticipație, pe lângă rețineri anuale din leafă pe un număr corespunzător de ani. Societatea ar putea începe activitatea încă în primul an al înființării. S'ar edifica an de an sute, ba chiar mii de case.

Să presupunem, că vor fi 30 mii funcționari acționari. Anual vor trebui să se edifice aproximativ 2000 case, pentru ca în interval de 15 ani fiecare acționar să poată ajunge proprietar de casă. Societatea va edifica case tip. Prețul unei case va fi aproximativ 200 mii lei. Suma de aproape 400 milioane, necesară pentru construire, se va putea acoperi prin reescompt, prin premiile de asigurare și prin anuitățile funcționarilor proprietari de casă. Vor fi între funcționari mulți, cari vor avea o parte din suma de edificare. Pentru aceștia societatea va edifica numai porțiuni de case. Prin aceasta, rămânând disponibil mai mult capital de edificare, vor putea fi satisfăcuți cât mai mulți funcționari.

Asigurarea va fi obligatorie pentru fiecare funcționar-proprietar de casă. Avantajul asigurării pe viață e dublu: fereste societatea de orice risc și asigură familiei, în caz de moarte a funcționarului, o casă proprie scutită de orice greutate.

Va trebui, înfăptuită odată societatea, să se stabilească o normă serială echitabilă în construirea caselor. S'ar putea aplica tragerea la sorți. Dar s'ar putea admite și o procedură de preferință, după vârstă și după numărul membrilor de familie.

Pentru o majorare a capitalului acționar s'ar putea obliga să fie acționari chiar și funcționarii proprietari de case. Aceștia s'ar bucura în schimb, de toate avantajele acționarilor.

La baza acestei societăți stă principiul intervenționist. Statul trebuie să înceapă această intervenție ca o înaltă obligațiune socială și națională.

Funcționăria este armata de consolidare, este fermentul de asanare a vieții publice. Pregătirea profesională și situația materială sunt stâlpii pe cari se razi-mă această funcționărie. Neavându-le, e datoria statului să le dea. Interesele sale vitale o cer aceasta. Neputând să clădească singur case, va trebui să aleagă calea indicată. Și aceasta se pare cea mai bună și cea mai rentabilă. Prin această triplă cointeresare (stat, funcționari și întreprinzători) se va putea rezolvi problema locuințelor. Societatea preconizată mai sus pe lângă un minimum de riscuri ar realiza maximul de beneficii.

Petru Suctu.

ABONAȚII pot depune costul abonamentului la oricare bancă din localitatea lor pentru a ne fi transmis prin vre-o bancă din Cluj.

Cultură pentru muncitori

Iată o chestiune, pe cât de grea, pe atât de importantă, care ar trebui să dea foarte mult de gândit, în primul rând la conducătorii muncitorilor, apoi, oricărui intelectual, care zărește zorile unei noi lumi în orizontul frământărilor sociale de azi.

Epoca întunecată a robiei a trecut! Scănteerea civilizației de astăzi ne-o dovedește cu prisosință, — cu toate că această strălucire s'a înălțat pe obida și întunericul de ieri.

În lupte grele, proletariatul și-a revendicat dreptat bucată de pâine care să-i potolească foamea, el însă a rămas neputincios în a-și căpăta un loc sub soarele speritului.

Familii feodale, care nici nu-și cunoșteau măcar brațele ce le procura îmbibarea, au murit iar credința că robilor nu le trebuie lumină, a fost gonită de vântul veacurilor.

Proletarul luminat! iacă o problemă care nu trebuie să sperie pe nimeni. Menținerea în veșnică ignoranță și sărăcie, nu poate fi după cea mai sănătoasă judecată, decât un pericol.

Dacă mușul a sfărmat cu cisma plină de noroi un tablou celebru din muzeul dela Petrograd sau a făcut din palatele marelui oraș cocine de porci, cine poate fi vinovat. El n'a știut niciodată ce este cartea, ce este tabloul, ce este orașul. El nu a cunoscut decât pe barin (boer), cnutul și munca grea, cât mai grea.

Despre gradul de cultură al muncitorimii noastre, nu voi vorbi. E o situație jalnică.

Copilul de proletar, gol și desculț, cu traista legată de gât, merge la 7 ani să învețe carte obligator în școala primară.

Înarmat cu searbăde cunoștinți de carte, atât prin insuficiența școalelor cât și prin numărul redus al învățătorilor, puilul de proletar ia loc în fabrică sau atelier lângă tatăl său și pornește în viață. Dacă nu e dotat de natură cu o scântee de inteligență pentru a scormoni prin întunericul minții lui o rază de lumină, spre a cerceta o filă de carte, și a păși peste primitivul său bagaj de cunoștințe, rămâne pentru toată viața un analfabet la fel cu acela, care cel puțin nu și-a pierdut patru ani zadarnic.

Ajunge mare; el e un rob bun de exploatat, dar și răzvrătit când i-a ajuns cutitul la os; material bun pentru demagogi și un pericol pentru propria lui existență. Ignorantul formează marea masă a mulțimei anonime, plumbul nepăsării și piedica grea de înlăturat a oricărui progres uman.

În fața acestei realități triste, se impune necesitatea unei mișcări culturale, pe cât de serioasă pe atât de sistematic organizată, care să poarte făclia luminei în imperiul negurii ce domnește în rândurile mulțimei muncitoare.

Știm bine că statul nu se va obosi. Lui nu-i cerem decât libertatea. O mare datorie pe care trebuie să și-o îndeplinească cu sfințenie, fără cârtire, cade în sarcine muncitorilor conducători de organizații profesionale, cari cu toate sacrificiile materiale și morale să înființeze seminarii de carte pentru tineret și adulți. Fără nici-o rușine să vie la școală cu toții, și cei care știu carte și cei care nu știu.

Știu că această idee nu este tocmai ușoară de îndeplinit, din multe motive, dar bunăvoința și munca nepregetată a conducătorilor poate duce la rezultate frumoase.

Conducătorii trebuie să se pătrundă de marele adevăr, că revendicarea culturală trebuie câștigată dela muncitori prin ei înșiși. Proletarii intelectualizați își au rolul binevenit în atari împrejurări și ei trebuie încorporați la opera ce trebuie începută.

Paralel cu străduințele conducătorilor muncitori, trebuie să vină sprijinul prețios al intelectualilor adevărați, cari prin

conferințe cu subiecte științifice popularizate, să înjghebe acea universitate muncitorească, în care să se reverse adevărata lumină a științei neprihănită, neînjugată la nici un car, decât la acel al adevărului pur.

Trebuie rupt odată zăgăzul ce desparte societatea productivă în două: intelectuali și manuali. Trebuie să ne pătrundem de adevărul că nici unii, nici alții nu pot trăi măcar 24 ore despărțiți definitiv. Nu trebuie să miroase Gânditorului brațele Muncitorului. Ele sunt miracolul care făurește strălucirea lumii. Dacă orele de muncă îi leagă atât de inseparabil, de ce nu i-ar înfrăți și orele de repaos și meditare? Iar ideile? Nu trebuie să sperie pe intelectuali. Ei sunt mai bine înarmați de a cerceta viitorul lumii viitoare... Și pătrunși de binele mulțimei, — care e binele întregii omeniri — să împrăștie din lumina cunoștințelor lor, celor dornici și vi-tregi de lumină.

Ion Mehedințeanu

ACTUALITĂȚI

Cum am ajuns în Basarabia

În zilele de panică cumplită din iarna anului 1916, când după căderea Bucureștilor în mâinile Nemților, se pornise exodul refugiaților români spre interiorul Rusiei și spre Apusul Europei, întâmplarea m'a aruncat, pe neașteptate, în mijlocul fraților din Basarabia, la cari am rămas apoi aproape doi ani de zile, până după terminarea războiului.

Să fi fost oare întâmplarea oarbă, care m'a oprit să nu iau și eu drumul Odesei, al Chersonului, al Harkovului, al Moscovei sau al Parisului? Să fi fost totul o simplă întâmplare?

Adeseori mi-am pus întrebarea aceasta, la care, se înțelege că este greu să pot găsi un răspuns limpede. Acum nu-l mai caut, în schimb voi încerca să-mi reamintesc legăturile sufletești cu Basarabia dinainte de așezarea mea acolo și să reconstruiesc împrejurările cari au precedat-o.

Fără să-mi fi putut da bine seama pentru ce, mie, personal, Basarabia mi-a fost încă de mic copil, familiară. În casa părinților mei și în satul meu se vorbea despe ea tot așa de des, aproape, ca și despe „Țară“ (România), sau despe Dobrogea cu care consătenii mei sălișteni aveau legături economice foarte strânse. Sute și mii de sălișteni, în expansiunea lor economică atinseseră cu turmele lor de oi nu numai șesurile dobrogene, ci și stepele Bugeacului basarabean, și încă înainte de ce Dobrogea ar fi ajuns în stăpânirea românească și Basaraba în cea rusească. Ei merseeră și mai departe: Crimeea și Caucazul au găsit în Sălișteni și în vecinii lor pe cei dintâi oieri adevărați, cari sunt, până în ziua de astăzi pe acolo, cei mai apreciați economi de oi.

Contactul celor emigrați cu cei rămași acasă era destul de strâns; aproape nicio-

dată „Mărginenii“ plecați în „Băsăraghia“ n'au rămas de veci acolo, ci s'au întors la vatra părintească, tinând să-și doarmă somnul de veci lângă moșii și părinții lor. Insaș bunica mea, după tata, mi se pare că s'a născut în Basarabia și o mulțime de rudeni de ale mele și-au avut acolo rostul lor, până chiar în zilele acestea. Vărul meu Ioan N. Roman, senator de Constanța, e născut și el în Basarabia, iar Dumitru Ghibu, o rudenie mai îndepărtată de-a tatălui meu, era, până acum vre-o 20 de ani, negustor ambulant prin târgurile Basarabiei, unde vindea, pe lângă diferitele articole, și cărți românești, trecute pe sub ascuns din Transilvania. Actualul vicar al arhiepiscopiei de Chișinău P. S. S. Dionisie, și-duce cu recunoștință aminte de „Moș Dumitru“, care cutreera cu căruța lui cu cărți mănăstirile de peste Prut, și pe care l-a numit „un apostol al Basarabiei“. Până în ziua de astăzi osemintele acestui modest apostol se odihnesc în cimitirul din Chișinău.

Mai târziu legăturile mele familiare cu Basarabia sau întărit și prin soția mea, al cărui bunic, Teodor Ruja-Nicolu, era și el basarabean după naștere.

Crescut într-o astfel de atmosferă, era firesc ca Basarabia să mă intereseze la fel de mult ca orice pământ românesc și ca în toate preocupările mele de ordin cultural de mai târziu să o am înaintea mea ca pe ori care altă provincie românească. Nu-i mirare că, încă la 1905, în cea dintâi lucrare tipărită de mine, despe „Limba nouălor vărți bisericesti“, mă ocupam și de mișcarea pentru introducerea limbii românești în biserica din Basarabia și pentru tipărirea în moldovenește a cărților bisericesti (vezi broșura mea, pag. 100-101). În anul următor, în cadrul unei cercetări istorice

asupra ziaristiceii bisericești la Români, — lucrare făcută în seminariul de istorie al prof. D. Onciul dela Universitatea din București — am vorbit și despre revistele bisericești apărute în Basarabia (cf. Ziaristica bisericească la Români, Sibiu 1910, pag. 58) precum și despre colaboratorii basarabeni ai revistelor bisericești din România (pag. 101, 105) și despre misionarii basarabeni în Japonia (99).

În anul următor, ca redactor la ziarul **Lupta** din Budapesta, în rubrica zilnică „Dela Români de pretutindeni”, mă ocupam aproape în fiecare săptămână de lucrurile din Basarabia, pe baza gazetelor, cari veneau de acolo. În acel ziar am publicat și trei articole speciale: „Din Basarabia”, „Dela Frații basarabeni” și „Un an de carte românească în Basarabia”, în cari mă ocupam de stările culturale și politice din Basarabia, căutând prin aceasta să fac să pătrundă în cetitorii din Transilvania un interes tot mai mare pentru problema basarabeană, pe care o socoteam ca o parte integrantă a marelui chestiuni naționale, mai presus de granițele politice.

La 1908, ca student la Universitatea din Strassburg, am făcut în urma însărcinării oficiale a Consistorului din Sibiu, și cu învoirea autorităților germane, o călătorie de studii prin satele franceze din Alsacia și Lorena, în scopul de a cunoaște viața și organizația școlilor de acolo. În darea de seamă pe care am tipărit-o la 1909, despre această călătorie, în „Revista generală a învățământului” din București, nu uitam să compar Basarabia cu Alsacia-Lorena și să zic că „Francezii n'au uitat așa de ușor provinciile pierdute, cum 'a fost uitată Basarabia de către noi, îndată după răpire” (vezi: O călătorie prin Alsacia și Lorena.—Țara și școlile ei, București, 1909 pag. 3) N'am uitat Basarabia nici în teza mea de doctorat, care se ocupa de **Bilingvism în școala primară, care s'a tipărit** în biblioteca „Paedagogisches Magazin” din Langensalza, sub titlul „Der moderne Utriquismus, oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule.” Și în această lucrare, care la 1911 a fost tradusă în grecește, am vorbit despre sistemul nefast al instrucțiunii populare a Românilor din Basarabia în limba rusească, combătându-l (pag. 6).

La 1913, când am început să tipăresc la Sibiu „Anuarul pedagogic”, menit a da învățătorilor române din Transilvania o unitate de vederi răzimată pe conștiința integrală de neam, am introdus în el o rubrică: „Școala românească în anul 1912”, în care am cuprins știri istorice și date statistice despre învățământul din fiecare provincie, pe baza informațiilor celor mai autentice. În această rubrică am scris o pagină și jumătate despre dezvoltarea învățământului românesc în Basarabia, cu știri pe cari mi le procurasem din Basarabia, prin intermediul revistei „Viața românească” din Iași, al cărei colaborator eram. Guvernul unguresc a văzut în Anuarul meu un mijloc de agitație daco-ro-

mână și, în consecință, a ordonat revocarea lui din circulație și oprirea pe loc a continuării publicării.

Când, în Iunie 1914, am luat parte la primul congres al învățătorilor din Bucovina, la Suceava, presa dela Budapesta, alarmată de faptul că la acel congres țineam și eu o conferință, a dat alarma în contra mea, susținând că la Suceava o să vie mai multe sute de învățători din România, Transilvania și Basarabia pentru a jura la mormântul lui Ștefan-cel-Mare, că vor lupta pentru înfăptuirea cât mai neîntârziată a României Mari. Se înțelege că temerile ziaristilor dela Budapesta erau, în forma aceea, pur și simplu inventate și că a fost absolut zadarnică aducerea la Suceava a peste 800 de jandarmi chezarocraești, cari să păzească monarhia de distrugere. Dar, un lucru era adevărat: călătoria mea în Bucovina mi-a trezit cât se poate de puternic în suflet dorul de a vedea cât mai curând Basarabia. Dela București la Suceava călătorisem cu prietenul meu, O. Goga, care mergea la Paris și care tocmai atunci scrisese, cu prilejul vizitei Țarului Nicolae al II-lea la Constanța, admirabilul său articol: „Umbra Basarabiei”, în „Universul”. Pe drum am vorbit mult despre Basarabia și mi se pare că am atins chiar chestiunea unei călătorii peste Prut. Hotărîrea acestei călătorii o luasem la câteva zile după aceea, când, la Cernăuți, văzusem, pentru întâia oară în viața mea, „răul blestemat”, Prutul, care ne despărția de mai bine de un veac, de frații noștri basarabeni. Eram deplin hotărît ca în vacanța anului următor, 1915, să văd și Basarabia, singura provincie românească pe care n'o cunoșteam prin mine însumi.

Dar războiul mondial, izbucnit la câteva săptămâni, mi-a zădărnicit planul.

În vara anului 1915 pribegeam prin Muntenia și Moldova, în așteptarea ceasului, când România să-și arunce sabia în cumpănă pentru cucerirea Ardealului. Basarabia nu mă mai preocupa supt raportul călătoriei, ci tot numai sub cel al cercetărilor istorice și culturale. La 1916, în cadrul lucrării mele despre „Bucoavne”, tipărită în *Analele Academiei Române*, urmăream, în cadrul evoluției generale a modestei cărțițele de școală, și Bucoavnele românești apărute în Basarabia (vezi pag. 117-122).

Cine ar fi crezut totuși, că ceasul, cu totul neașteptat, al Basarabiei, era atât de aproape?

În primele zile după părăsirea Bucureștilor, în Iășii durerilor și al refugiului vremelnice, pela mijlocul lui Octombrie 1916, întâlnii într'o zi, pe strada Lăpușeanu, tocmai în fața palatului care în curând avea să adăpostească Familia Regală, pe O. Goga, în tovărășia unui zdravăn și simpatice ofițer rus, ai cărui ochi scăpărau de o vioiciune și de o veselie deosebită. Goga mă oprește în drum și-mi prezintă pe ofițerul „rus”: „Iată un frate de-al nostru basarabean, d. Murafa, redactor la „Cuvântul Moldovenesc” din Chișinău.

Am rămas foarte mișcat la vederea primului ofițer basarabean, cu care mai târziu aveam să închei o prietenie intimă. Era și el vesel că mai întâlnește un ardelean. Spunea că vine din Bucovina, dela Suceava, și că este fericit că peste 2—3 zile va fi la București, de unde va continua drumul spre Transilvania cu armată rusă, venită să-i răspingă pe Nemți. Oricât de greu ar fi războiul, zise Murafa, Ungurii vor fi la urmă bătuți și voi veți dobândi libertatea, dar noi, Basarabeni, suntem o săndiți să rămănem și mai departe în ghiarele ursului.

Impresia pe care mi-o făcu Simion Murafa a fost excelentă. Acest om imi părea că are o cultură și o conștiință națională la fel de puternică cu noi, Ardelenii, cu cari părea plămădit din acelaș aluat.

Evenimentele se precipitau în iarna anului 1916—17 în mod vertiginos; zi după zi pământul României se strâmta, prin înaintarea victorioasă a Nemților. Moldova devenea din zi în zi un tot mai cumplit iad, în care nu ne mai puteam găsi nici un rost. La un moment dat, dându-ne seama că acolo nu mai puteam fi de nici un folos cauzei naționale, ne-am hotărît, cu Goga, să plecăm în apus, unde să lucrăm, prin graiu viu și prin scris, printre marii noștri aliați, pentru cauza noastră, care acasă, deocamdată era pierdută. Cum însă o călătorie până în Anglia sau Franța nu se putea face, decât prin uriașul ocol peste înghețurile Rusiei, pela Arhangelsc, și cum ne aveam cu noi familiile, pe cari nu le-am fi putut lua la un drum așa de grozav, în mijlocul iernei, ne-am gândit să rugăm pe cunoscutul filantrop și prieten al nostru, basarabeanul Vasile Stroescu să ne adăpostească la moșiile lui din Basarabia, familiile, până la sfârșitul războiului, ca astfel noi să putem fi relativ liniștiți. În acel scop urma să luăm contactul direct cu d. Stroescu, care se găsea la Odesa. În prezinta plecării, la 5 Decembrie 1916, Goga, de politică internă îl obligă să rămăie trebeu să fac eu singur drumul până la Odesa.

M'am supus voinței soartei și în ziua amintită am plecat spre Rusia. În cele 40 de ceasuri, câte mi-au trebuit până ce am ajuns să pot pleca din Ungheții-ruși, am avut timp de ajuns ca, în singurătatea mea să-mi dau seama de imposibilitatea morală de a trece în fuga trenului peste pământul dintre Prut și Nistru, ca printr'o țară străină, și de necesitatea absolută de a mă opri câteva zile în capitala Basarabiei, spre a lua contact cu oamenii dela „Cuvântul moldovenesc” — modesta gazetă, pe care o văzusem odată la Liga culturală în București.

După câteva ceasuri de călătorie am ajuns noaptea la Chișinău, unde am tras la „Hotel Palace”. A doua zi m'am dus să caut mai întâi pe părintele Const. Ursu, directorul Tipografiei eparhiale, despre care

imi vorbise un preot moldovan, la Ungheni. L-am găsit la școala primară din str. Haralampie, unde preda la cl. II tocmai o lecție rusească despre proorocul Ezechiel. Am vorbit mai multă vreme cu păr. Ursu, care se mira cum un „boier“ ca mine grăește numai „moldovinește“ și nu știe rusește, apoi Sf. sa mi-a dat adresa „Cuvântului moldovenesc“. Am căutat zadarnic redacția în Nemețcaia ploșadi, de unde ea se mutase de mult. Abia într'un târziu am găsit-o în Jukovscaia ulița No. 15, unde am întâlnit pe d. Pant. Halippa, cu care am intrat în discuții lungi, cari s'au prelungit apoi vre-o două zile.

Basarabia nu-mi păru, după câte văzusem și auzisem în cele două zile, o țară în care elementul românesc să fi fost atât de oprimat de Ruși, cum știam noi. Impresia mea era, că starea lui se datora mai mult imobilității și ignoranței lui, și că se poate face mult în Basarabia pe teren național, numai să îndrăznească cineva. Arătându-i această convingere a mea d-lui Halippa, dânsul mi-a confirmat, că da, s'ar putea lucra în Basarabia, dacă ar avea cine, și din parte-i mi-a făcut propunerea să rămân acolo și să ne apucăm împreună, să tipărim cărți, să deschidem un curs de limba română și altele de acestea.

Se înțelege, deocamdată nu putea fi vorba să rămân la Chișinău, căci trebuia să îmi isprăvesc misiunea, pentru care plecasem la Odesa.

Ajuns la Odesa, unde am stat opt zile, — după ce am văzut că planul conceput la Iași, nu se poate realiza, — i-am spus d-lui Stroescu, că am de gând să mă așez în Basarabia și să încerc acolo o oarecare mișcare românească pe teren cultural, care-mi pare foarte prielnic. D-l Stroescu zimbi, la cuvintele mele, răspunzându-mi că nici să nu-mi treacă prin gând așa ceva, căci entuziasmul meu se va termina degrabă cu deportarea în Siberia...

Vorbele venerabilului patriot mi-au temperat în adevăr, pentru un moment, entuziasmul, dar, pe urmă, din convorbirile lungi pe cari le-am avut cu d-sa, m'am îndreptat că generosul protector al școalelor românești din Ardeal, care petrecea 10—11 luni pe an în Apus, departe de Rusia, nu mai cunoștea așa de bine stările din Basarabia, încât temerile d-sale să poată inspira o îngrijorare întemeiată. Totuși, mi-am zis că, după avertismentul dat de d. Stroescu, trebuie numai decât să mă opresc la Chișinău și la întoarcere spre a-mi verifica din nou, impresiile avute cu prilejul primei vizite. Ceeace am și făcut.

Cele două zile pe cari le-am petrecut la întoarcere mi-au dat definitiv convingerea, că nu mă înșelasem în socotelile mele și, după noi convorbiri cu d. P. Halippa, cu N. N. Alexandri, cu inginerul Hodoroșca și cu veterinarul Grosu, hotărârea de a mă așeza cât mai curând la Chișinău, dinpreună cu familia mea, luă forma definitivă. Aveam să rămânem în Moldova până după sărbătorile Crăciunului,

apoi îndată după anul nou să — „ne mutăm în altă țară.“

Ajuns la Iași, am povestit lui Goga tot ce-am petrecut în călătoria mea de peste două săptămâni, și i-am zăgrăvit în special icoana Basarabiei, așa cum o vedeam eu, comunicându-i totodată hotărârea mea nestrămutată de a pleca cu toți ai mei cât mai curând la Chișinău. Entuziasmat de minunatele perspective, cu totul neașteptate, pe cari chestiunea națională ni le deschidea peste Prut, într'o vreme când zilele României păreau numărâte și când colțul de Moldovă, rămas încă liber, dar înădușit până aproape de asfixiere de aliații „ruși“, plutea într'o indescriptibilă mizerie și morală și materială — cu o încredere, pe care de mult n'o mai văzusem la el, Goga mi-a zis: Dragă Ghibule, merg și eu cu voi!

Iarna cumplită, care a început în ziua de Bobotează a anului 1917, mi-a adus un caz grav de boală în familie. Copilul cel mai mic, de abia de cinci luni și jumătate căzu într'o dublă pneumonie, care ne făcu imposibilă plecarea în începutul anului acela. Totuși hotărârea rămase neschimbată, și plecarea fu definitiv stabilită pe ziua de 11 Martie, dată pentru care birourile interaliate îmi vizaseră pașaportul.

Dar la 27 Februarie izbucni revoluția la Petrograd și dela Iași au încetat să mai plece trenurile de refugiați spre Rusia. Prietenii mă sfătuiau stăruitor să renunț la gândul de a mai pleca într'o țară în flăcări, pe timp de iarnă, cu familia, fără bani, fără să știu limba...

Zile întregi m'am frământat, fără să pot lua vr'o hotărâre. Se apropiase ziua plecării și eu încă nu știam ce voi face la 11 Martie. În ziua de 10 eram la Iași, pentru a mai afla câteceva de prin Rusia. Seara am plecat la Podul Iloaei, unde-mi aveam familia. Pe drum, în sfârșit, am luat hotărârea: orice va fi, dimineată vom pleca; altfel pierdem viza atât de greu dobândită, și Dumnezeu știe, dacă vom mai putea căpăta alta.

Ajuns acasă, am comunicat soției mele hotărârea, apoi în câteva ceasuri ne-am făcut bagajele și a doua zi, des de dimineață, pe o ninsoare cumplită, ne-am încărcat pe o haraba jidovească și am pornit spre Iași, de unde, cu primul tren care pleca dela izbucnirea revoluției încoace, am luat drumul spre Rusia cuprinsă de făcări...

Dupăce ne-am așezat cei trei copii într'un compartiment încăpător al unui vagon rusesc, am mai aruncat o privire spre capitala, și eroică și tragică, a Moldovei, care rămânea în urmă, apoi încetul cu încetul, am început să ne desfăcem tot mai mult de micul petec de pământ, unde, cu toată mizeria îngrozitoare, mai domnia încă ordinea și eram încă tot noi stăpâni.

O întrebare chinuitoare ne apăsa: peste câteva ceasuri, după ce vom trece Prutul, ce va fi cu noi? Nu ne vor lua prizonieri revoluționarii ruși, nu ne vor suspune la

cele mai neînchipuite suplicii, nu ne vor trimite în Siberia, nu ne vor ucide...?

Și singurul răspuns la întrebările pe cari ni le puneam, era: De-acum, nu mai suntem stăpâni pe soarta noastră. Ce va binevoi Dumnezeu cu noi.

Inoptează, înainte de ce am fi ajuns la Prutul ce desparte pe frați în două lumi deosebite. Pe întunec ne facem intrarea în colosul infinit, în care a început să bântue anarhia. Un fior mă străbate, când, la frontiera rusească, mă iau în primire jandarmii și mă duc la interogatorul amănunțit, unde n'am curajul să declar că mă voi opri la Chișinău, ci spun că mă duc la Odesa...

Scăpat și de aceste torturi, mă întorc între ai mei, cari așteaptă cu groază rezultatul.

Li liniștesc, apoi încercăm să adormim, pentru a putea suporta mai ușor teama, care ne ținea de atâta vreme încordați. Și Dumnezeu se milostivește spre noi și ne trimite tuturor un somn adânc, până cătră dimineață.

În curând, în bătaia soarelui aspru de iarnă deslușim, de departe, turnurile bisericilor din Chișinău.

Dumnezeu ne păzise de primejdie. De acum înainte ne lăsăm cu toată încrederea în grija Lui.

Când m'am dat jos în gara Chișinăului, nu știu cum, dar par'că îmi simțiam cu totul sigur terenul sub picioare...

În adevăr, Basarabia mi-a devenit în acea clipă, a doua patrie a mea în care, timp de aproape doi ani, am trăit clipe mărețe și neuitate, până în Decembrie 1918, când, plinindu-se vremea de suferință a Ardealului, m'am întors, fericit, la sanul lui.

Astăzi, de aici din capitala Ardealului românesc, îmi îndrept cu dragoste și cu recunoștință, gândul spre Basarabia, a cărei înviere am văzut-o cu ochii mei, și mulțumesc lui Dumnezeu pentru tot ce mi-a dat să trăiesc și să îndur în greii ani de războiu, cari au fost, totuși, ani de cea mai minunată biruință.

Onisifor Ghibu

Reorganizarea căilor ferate. Nu putem zice că stăm pe loc, organizăm și organizăm. Dacă schimbăm o firmă, un nume, sau dezorganizăm un vechiu serviciu, tot că organizăm ceva se zice. S'au desființat direcțiile regionale ale căilor ferate. De ce? S'au înființat în locul lor direcții de exploatare. De ce? S'ar părea că nu e schimbare de cât de nume. Vă înșelați. Înainte erau directori regionali responsabili, astăzi sunt directori de exploatare neresponsabili, responsabilitatea s'a dat pe seama altora mai mici.

Scrisori din Paris

Inundațiile. — Ritmul cosmic. — Apa și focul. — Intre moartea prin flăcări și moartea prin înec. — Facultatea uitării

Aflu că și în România, în Transilvania mai ales, inundațiile au atins un grad dezastruos și că victimele sunt numeroase. În Franța de asemenea. Fără să vorbesc de anumite orașe din provincie unde apele revărsate își rostogolesc valurile turbure dealungul străzilor, împrejurimile Parisului sunt și ele în parte inundate chiar în cartierele excentrice ale marelui oraș. Sena și Marna au năvălit, șoselele, urcându-se până în etajul al doilea al caselor. În fiecare zi urmăresc creșterea Senei, și nu mă pot stăpâni de a evoca inundațiile din 1910 când străzile Parisului erau acoperite de apă, și când mă plimbam în barcă prin cartierul Latin.

Din când în când natura distruge ritmul elementelor, ca și cum ar voi să ne aducă aminte că așa zisa omnipotență umană este o vagă credință și că noi înși-ne suntem niște simple fire de pae în mijlocul unui uragan. Instinctul filozofic ne face în acest caz să ne întrebăm: inundațiile cari ne încearcă, sau cutare cutremur de pământ ce sunt ele, comparate cu masa planetei pe care o locuim, ori cu evenimentele cosmice cari au loc în lumile îndepărtate? Ne răspundem, totuși, că noțiunea relativității nu ne poate atinge de îndată ce acțiunea lucrurilor ne privesc pe noi personal. Simțurile noastre sunt singura realitate aparentă a vieții. Uruitul unei trăsurii care trece pe lângă noi acoperă bubuitul tunetului în depătare; lățimea degetului pe care-l ținem aproape de ochi ajunge ca să ne ascundă biserica de peste drum; distrugerea, la care am asista, a unei stele rostogolindu-se la miliarde de kilometri în eter, ne-ar preocupa mai puțin decât o banală durere-de cap, căci meditațiunile noastre filozofice, ori cât de adânci ar fi, n'ar putea potoli în noi cea mai mică suferință fizică. Filozofia noastră ajunge cel mult să micșoreze amintirea unor dureri tercute și să atenueze, în spiritul nostru, teama unui rău viitor.

Găsesc totuși admirabil că gândirea noastră, degajându-se de învelișul organic unde ia naștere, este capabilă să conceapă, chiar în mod vag, totalitatea universului și să asigureze ființelor, lucrurilor și peripețiilor locul lor relativ în ordinea marelui tot. Considerate din acest punct de vedere, cele mai groaznice cutremure de pământ nu ne-ar apărea de cât ca o schimbare scurtă și mărunță a ritmului în ecnomia unei mici părți a planetei.

În clipa în care scriu aceste rânduri, noaptea se face mai întunecată. Văzduhul e încă plin de pulbera de apă. Acum câte-va ceasuri viscolul s'a deslănțuit deasupra Parisului. Calmul și vastul spațiu în care vântul și ploaia s'au întâlnit într'un vârtej brutal, își perduse pentru câtă-va vreme ritmul senin și regulat al duratei lui eterne. Sub galopul norilor, viscolul a zguduit copaci, a urlat în noapte, a siluit cadența luminei. În același interval, convulsioni de durere au parcurs, întocmai ca furtuna de afară, trupul înfrigorat și slăbit al unui prieten al meu bolnav. În carnea și în nervii lui valurile de suferință au trecut în același ritm desordonat, ca și furtuna din văzduh. Căci în nori și afară din nori, aceeași cadență regulată alternează cu aceeași desordine, pentru că aventurile omenești sau supraomenești provin în realitate dintr'o schimbare de ritm, trecătoare și parțială, în armonia lumii.

Plói, furtuni, vârtejuri — excese de iuteală — în măsura cosmică. Spasmuri, dureri, suferințe — neregularitate a ritmului în sensibilitatea noastră. După cum marea își are furtunile ei și pământul cutremurile, tot așa carnea noastră își are durerile ei și spiritul nostru violențele, căci există pentru toți și pretutindeni, o deranjare a măsurii în durata lucrurilor, iar percepțiunile noastre recunosc mai ales în varietatea acestei măsurii fenomenele din afară. Mai mult: aceleași elemente ne sunt favorabile sau ostile, după ritmul care le animează: avem astfel focul care distruge, izvorul care răcoarește și torentul care nimicește, melodia care animă și stridentă care crispează. În noi înși-ne sensibilitatea noastră se potolește sau suferă după cadența pasiunilor noastre. Aceleași legi ne conduc ca și universul întreg, căci totul pare înainte de orice supunor ordine de ritm general.

Pe când priveam rostogolindu-se apele murdare ale Senei, m'am gândit fără să vreau la cutremurele de pământ cari au incendiat acum doi ani mai multe orașe din Japonia. Și mi-am adus aminte că nenorocii locuitori au fugit de foc pentru a se arunca în mare. Cu toate acestea, moartea îi aștepta în mijlocul valurilor deslănțuite.

Și mă întreb de ce omul preferă aproape întotdeauna primejdiei focului, amenin-

țarea apei. Se poate răspunde la aceasta că în mijlocul flăcărilor ne temem de o suferință mai acută a cărnii noastre. Dar mai este, cred, în aceste impresiuni, și o chestie de obișnuință contemplativă. Suntem obișnuiți să vedem apa în cantități mai mari decât focul, deaceia suntem și mai puțin impresionati de ea. Spectacolul fluviilor, a oceanului ne este familiar; dar fecul nu-l putem contempla în cantități așa de mari; și când ne este dat să-l vedem astfel, însemnează că a scăpat de controlul nostru pentru a se deslănțui liber și fără măsură, ca un sclav revoltat care ar amenința cu sălbăticie pe fostul său stăpân. Moartea prin apă fiind în realitate tot așa de absolută, ca aceea pe care ne ar produce-o focul ar trebui să ne apară tot așa de înfricoșătoare. Oricând, însă suntem gata să preferim înecul ca nenorocitele victime ale catastrofei din Japonia.

După cum am scris mai sus, însă, meditațiunile noastre filozofice, dacă nu sunt urmate de acțiuni, nu sunt capabile să ne aline cea mai ușoară suferință fizică. Este în firea omenească un imbold curios de a revizui teoretic mizeriile cari l'au încercat. Când această revizuire ne îndeamnă la urmări practice, ea este binevenită. Scriu aceste rânduri gândindu-mă la proiectele întocmite de primăria Parisului după inundațiile din 1910. Câtă vreme apele Senei ruinau trotuarele orașului, o activitate vie se desfășura în mijlocul administrației. În cele mai mici amănunte, se prevedeau lucrările viitoare de ocrotire împotriva revărsării eventuale a Senei. Inundațiile au trecut, sunt de atunci 16 ani, și nu s'a făcut nimic. Ziarele și primăria au reluat anul acesta planurile din trecut. Mi-e teamă însă că nici de acum înainte nu se va face nimic!

Facultatea omenească de a uita mizerii din trecut este un bine și ea este și un înconvenient. Ea este binefăcătoare în sensul că natura ne-a dat puțința de a nu suferi de două ori de același rău; căci ar însemna să perpetuăm în noi durerile din trecut dacă le-am avea veșnic în spiritul și în nervii noștri. Dar facultatea uitării devine un rău când ea este absolută, căci ne lipsește de prevedere, supunându-ne astfel unor suferinți viitoare cari în multe cazuri s'ar putea evita.

Adrien Le Corbeau

SATE-ORĂȘE-REGIUNI

In fața realității — la frontieră

Problema colonizărilor a fost mult discutată atât în broșuri de specialitate, cât și în presa cotidiană. Nici odată însă nu s'a descris starea reală. Patimă și exagerare s'au pus și atunci când s'au prezentat lumii colonizările ca cea mai neglijată problemă și atunci când spre a se flata meritele unora s'a dat ca fapt împlinit: *ingrădirea frontierei de Nord a Ardealului cu sate românești* alcătuite din Moți falnici sau alți săteni de pe întinsul țării.

Hotărît lucru că lucrările de colonizare nu se pot termina numai cât ai bate din palme, dar este tot atât de adevărat că încetineala ce s'a pus din partea organelor însărcinate cu aceasta, a făcut ca după câțiva ani dela aplicarea reformei, vetrele de sate, să rămână doar vetre, fără ca să vedem în jurul lor ridicându-se case albe și curate așa cum am dorit.

S'au destinat pe frontiera de Nord-Vest a Ardealului circa 20 mii jug. cat. pentru coloniști.

În anul 1924, în timpul iernei, au început să sosească grupuri de Moți pentru a vedea primele terenuri destinate colonizării. Ei erau din comunele Scărișoara, Haria, Arada și Albac din jud. Turda-Arieș.

Înspre primăvară alte grupuri din jud. Cojoana, Solnoc-Dobâca, Timiș-Torontal și în fine, cei din Satu Mare, părțile muntoase, cum sunt de exemplu: jurul Băii-Mari, precum și din Maramureș, au invadat comunele din apropierea frontierelor.

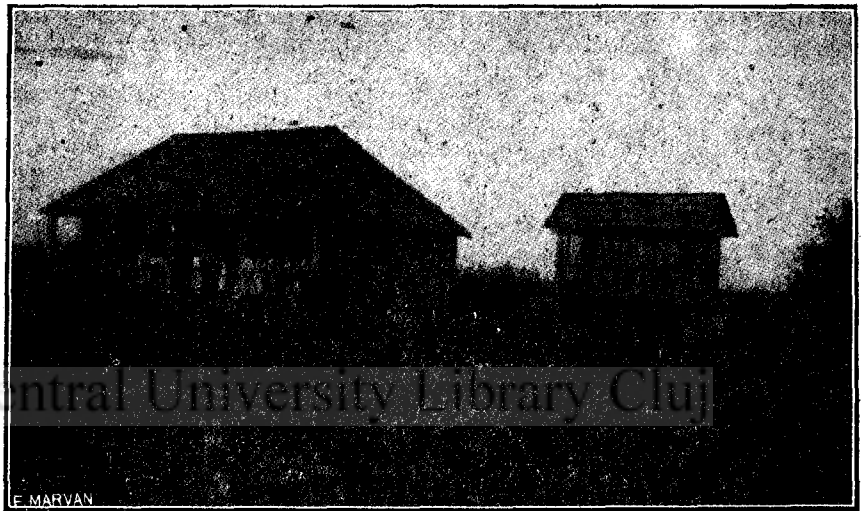
Casa de împrumutări, văzând cererile mari a luat dispozițiuni în vederea unelor lucrări ce ar înlesni o urgentă aprobare a terenurilor destinate în acest scop.

Imediat s'au măsurat vetrele destinate „cu rezervele” necesare, și satele au fost botezate cu nume vrednice de eternizat. Așa la hotarul comunei Sănișlău, s'a format comuna de coloniști: *Urmașii lui Horia* cu 120 coloniști din comuna Horia și Albac; în hotarul Careiilor, pe moșia contelui Karoly: *Urmașii lui Iancu* cu 100 coloniști; în hotarul comunei Moftinul Mic, comuna: *Colonel Paulian* cu 100 coloniști din Cojoana; lângă comuna Terebești, comuna de coloniști *Gellu* cu 160 familii; lângă Arded cu 200 familii comuna *Baba Novac*, apoi „*Marna*”, *V. Lucaciu* și altele.

Coloniștii au primit după fertilitatea solului atâta pământ cât să le ajungă pentru hrană, în medie cam

10—16 jug. cat., și o jumătate jugă teren de casă 1—2 jugăre pășune și câte 1 jug. pădure.

În 1924 Casa împrumutărilor a pus la îndemâna coloniștilor grâu și secară pentru însămânțări, numai însă la cei absolut lipsiți de mijloace. De asemenea tot Casa împrumutărilor a angajat efectuarea a 200 case pentru coloniști în următoarele puncte: Lazuri 10; V. Lucaci 30; Iancu 50, Horia 60; Scărișoara nouă 59; în plus pentru fiecare s'a confecționat câte un grajd.

GOSPODĂRIE DE COLONIST

Material lemnos s'a adus prin cooperative în total 2835 m. c. și s'a repartizat fiecărui punct. S'a cumpărat cărămidă dela fabricile din Satu-Mare și Careii-Mari, iar țigla dela fabrica din Marghita și Satu-Mare.

Casele se construiesc din cărămidă în parte și în parte din hirpici (vagine) acoperite cu țigla.

Până acum sunt în lucru peste 20 de case.

Coloniștii au fost grupați pe confesiuni. Ortodoxe sunt comunele *Urmașii lui Horia*, *Marna*, *Urmașii lui Iancu*, *Colonel Paulian*.

Uniți: *Urmașii lui Lucaci*, *Baba Novac*, etc.

Din datele arătate mai sus cititorul poate trage singur concluzii. S'a făcut ceva pentru coloniști, însă într'un timp lung, foarte puțin. Deși s'a angajat efectuarea a 200 de case, abia s'au pus în lucru 20. Pentru aceste motive mulți coloniști și-au închiriat pământurile și au luat-o înapoi de unde au venit. Neavând unde se adăposti pe terenurile colonizate, alții, în

timpul muncilor își fac adăposturi primitive sub cerul liber, unde trăiesc foarte prost cu întreaga familie, apoi când recolta e culeasă o iau spre vechile sate lăsând pământurile — deci frontiera — pustii... Ei astăzi nici nu gândesc că poate, cândva, se vor stabili unde au fost colonizați.

Rămași, fără case, pe întinsul hotărului, cum sunt acei dela fermele Ludoveni-Arded, din cauza mizeriei de locuințe, viețuind câte 2—3 familii într'o singură cameră de 4 pe 4 metri, s'au îmbolnăvit de tifos și alte boli și au lăsat vreo câteva victime de timpuriu pe „proaspetele lor pământuri.”

Aceasta este realitatea. Acum așteptăm și vara să vedem dacă Casa îm-

proprietărilor și organele însărcinate cu colonizările, se vor gândi să-și îndrepte greșelele.

Urgitându-se lucrările pentru construcțiunea locuințelor stabilindu-se definitiv bucățița de pământ pentru fiecare colonist, dându-i-se la vreme ajutorul prevăzut în dispozițiunile ulterioare legii de reformă agrară, colonizările ar fi fapt împlinit.

Căscioare ca cele arătate în clișeu de alături, albe și zimbitoare cu pridvorurile împodobite cu flori, vor răsați de-alungul frontierei. Streinul ce va pătrunde în țară pe la Nord, va întâlni la primul pas graiul românesc și satul întreg îi va tălmăci că este vorba de neamul care deși hulit nu s'a dat învins. Și ce bine ar fi atunci!..

A. Davidescu

A apărut:

SOCIOLOGIA GENERALA de prof. univ. Traian Brăileanu, Cernăuți 1926. Prețul lei 140. Se poate comanda la redacția „Societatea de mâine“.

Spiritul critic

„Astra“ intră într-o mare fază activă. Decenii de-arândul ea a formulat mai mult desiderate, a întocmit programe, a stârnit nădejdi. Posibilități de înfăptuire n'a avut decât într-o măsură redusă. Acum însă vine în atingere cu realitățile și trebuie să le servească.

Dacă am avut tot interesul în trecut să idealizăm la nesfârșit calitățile poporului nostru, acum trebuie să avem curajul a privi lucrurile drept în față și a crea din plin. Să punem degetele pe rană și să ne mărturisim cu sinceritate.

Credem că aceasta este datoria elementară a conducătorilor Astrei în fiecare capitală județeană. Să întroneze spiritul critic cercetând cu deamămurul stările locului și regiunii, pentru ca să se poată da mâna de ajutor acolo unde este mai mare nevoia, iar nu la întâmplare. Să ne eliberăm deci de spiritul declamatoric și să nu ne îmbătăm cu iluzii că săvârșim un enorm bine dacă ne limităm la rostirea câtorva conferințe făcute în pripă și fără adâncirea problemelor.

Stările sociale și economice trebuie văzute în mod limpede, supuse la analiză, studiate. Trași apoi concluziile teoretice ale chestiunilor, deci o operă de sinteză, și numai pe urmă pui la cale „propaganda“, luminarea și îndreptarea efectivă pe cât este cu putință.

Noi la revistă poate vom fi bucu-roși să publicăm asemenea cercetări argumentate. Acesta este de altfel unicul instrument de a ne cunoaște pă-mântul și poporul. Directorii despăr-tămintelor făcând zăbavă în această direcție vor binemerita dela patrie. Mi-șloacele de ajutorare s'ar da în cele mai potrivite locuri și pe mai multă dreptate dela factorii de acțiune în frunte cu Statul.

Să nu ne fie teamă a face să avem reflexele cele mai crude, ci să iubim adevărul zugrăvind stările în toată grozăvia lor. A ne lăsa înșelați de roman-tism și daltonism și a nu ajunge în posesiunea premiselor adevărate, în-seamnă a împiedeca în mod voit con-stituirea oricărei judecăți sigure.

Să slujim deci adevărul și să punem întreg spiritul nostru critic în servi-ciul nației sub flamurile puternice și vi-guroasei noastre „Astra“.

Ion Clopoțel

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Serbarea zilei de 24 Ianuarie

Secția Cluj a Ligei Culturale merită toată lauda pentru felul cum a organi-zat-o. A fost o evocare a memorabilei zile care a ieșit din banalitatea cu care am fost obișnuți la astfel de ocazii: cuvântări goale de gânduri și sentimente adâncite, presărate ici-colo, printre ele cu veștede flori de artă. Cuvântările au fost rostite de astădată de d-nii G. Mo-roianu prof. la Acad. de Comerț, preșe-dinte și Vl. Ghidonescu, prof. univ. și vice-președintele Secției. Întâiul a arătat ce a făcut tinerimea română pentru în-făptuirea marelui act; felul cum au fost încălzite speranțele ei de marele Quinet și alți oameni mari de-ai Franței și Ang-liei; iar de încheiere a exprimat în nu-mele Ligii și asistenței dela festival, re-cunoștința țărilor prietene, pentru ajutorul dat Unirii dela 59, care a fost zorii celei mari, de astăzi. Al doilea a înfățișat des-fășurarea evenimentelor, cari au fost în-coronate cu Unirea celor două Princi-pate, sub aspectul exterior, al intereselor materiale și cel interior al cauzalității psihice, dovedind prin felul cum a vorbit că o serbare patriotică, poate înălța nu numai inima celor de pe băncile școlaei, ci poate fi un bogat izvor de învățăminte pentru toți fiii țării. Laudă merită și arta care a încununat serbarea. Corul școlaei normale de fete, minunat condus de d. Bena, a fost o adevărată revelație de nuanțare a bucăților executate și de ar-monizare a vocilor. D-na Ciutea și câțiva aleși artiști ai Teatrului Național au contribuit și ei la înălțarea nivelului ser-bării.

TEATRU

Nunta lui Figaro, 5 acte de Beaumar-chais.

La o săptămână după „Ruy Blas“: „Nunta lui Figaro“!... E un curaj care trebuie admirat. Două piese cari store admirație mai mult de un secol, prin genialitatea creației, să le poți reprezenta demn, într'un timp așa de scurt — iată o hârnicie în fața cărei trebuie să te în-chini.

Comedia lui Beaumarchais este supe-rioră dramei lui Hugo prin complexul creației: găsești în ea bicu de satiră so-cială, care plesnește uneori chiar prea crunt; frământare dramatică, duloasă poezie de dragoste; farsă și mai ales, via-ță, viață. Ea are, incontestabil, scăde-rile epocii pe cari trebuie să le știi alege pentru ca general-omenescul din ea să te poată ridica pe culmea încântării arti-stice. Dar chiar raportată la epoca în care a apărut și ale cărei moravuri sociale le bicuia cu atâta asprime — ea crește în ochii noștri. Cu mai puțin de un deceniu înaintea marelui revoluții, când ferberia

socială era la culme, când cenzura făia atât de nemilos, să ai curajul de a da atât de crud: în justiție, în nobilime, în biserică, în toată putreda structură a unei societăți în decadență este o faptă a cărei îndrăzneală nu trebuie uitată când pri-vești comedia. Poate mulți dintre cei cari umpleau sala premierei nu priveau cu astfel de ochi și deaceia, jumătate din piesă, li-s'a părut o bufonerie de care s'ar fi putut lipsi. Și rău a făcut și direcțiunea teatrului — care editează în această sta-giune și o revistă — că nu s'a îngrijit să dea publicului, dacă nu o comentare lar-gă, cel puțin un rezumat mai cinstit, căci cel de zece șire din „program“ era a-proape inutil. Altfel se face operă zadar-nică și e păcat pentru munca istovitoare a bieiilor actori și pentru banii risipiți cu montarea.

Dar deasupra tuturor considerațiilor istorice, ceace rămâne din comedia lui Beaumarchais este ridicarea geniului deasupra mediocrității, ridicare nu numai pentru inteligența și adâncimea sentimen-telor lui, ci și pentru nimbul moral care învâluie toate acestea. Pentru a ne con-vinge artistic despre acest adevăr, au-torul a întrebuițat minunat contrastul în-tră atitudinile morale ale personajilor. Figaro un biet aventurier, care nu-și cu-noaște nici baremi părinții, scapă de toate greutățile vieții, datorită ingeniosității lui. În urmă, când fericirea îl încălzea mai ispititor prin dragostea Suzanei, un Conte, pentru care viața nu prețuiește decât atunci când viața îi aduce senzații noi, vrea să-l lipsească și de această fe-ricire, înșelându-și soția iubitoare. La un moment dat lui Figaro i-se pare că intriga contelui a putut prinde în cursă pe Su-zana. Crezându-se înșelat în sentimental care era toată mângâerea vieții lui, Figaro își pierde încrederea în ingeniositatea lui și este cuprins de un scepticism amar în-cât, viața pe care el o știa juca atât de abil, i-se pare fără nici un rost. Mo-mentul acesta în care dramatismul este împletit cu atâta tragic este culmea arti-stică a piesei, care o trece, pururea vie, peste veacuri. Monologul în care Figaro își destramă viața, ne înalță prin etern-omenescul lui: iubirea de a cărei supre-mă fericire sau sfâșietoare durere nu po-ate scăpa nici geniul nici muritorul de rând. Dealtfel iubirea este ideea funda-mentală a piesei; de ea sunt târâți, fără milă, în intrigă: nobili, oameni de rând și fețe bisericesti; ea-i înalță sufletește și-i cufundă în moroiul moral pe toți.

Interpretarea a fost făcută cu destulă grijă. D-l Braborescu în rolul lui Figaro (d sa a avut și direcția scenei) a fost sprin-ten, elastic, cu nuanțe multiple. Chiar dacă direcțiunea d-sale, prea precipitată a displicut, celebrul monolog al actului cinci, întempretat cu adâncime psihică,

l-a ridicat în rândul marilor actori. Mai mult decât toți a plăcut însă d-na Jeana Popovici-Voina în ștregărescul rol al Suzanei. A fost atâta vioiciune și spontaneitate în interpretarea d-sale încât s'a ridicat printre celelalte personaje mai mult decât a voit autorul însuși. Delicată d-ra Cronvald; corecți d-nii Dimitriu, Mișu Ștefănescu, Vasiliu; original d. Ghibericon, asemenea d-nele Ștefănescu și Hodoș, simpatică d-na Rădulescu Decorul, baletul și figurația în notă.

OPERA

Cavaleria Rusticană. — Lumi seara s'a cântat „Cavaleria Rusticană“. În Turidu a apărut pentru prima oară, d. Chicidean, cunoscut din câteva roluri mai mici. Deși stăpânit la început de o explicabilă emoție, noul interpret a reușit să realizeze toate registrele rolului. Vocea d-sale e plăcută, de un timbru clar, îi lipsește însă intensitatea. Cum însă d. Chicidean e foarte tânăr, posibilitățile sale de dezvoltare au un câmp larg deschis. Publicul l-a aplaudat călduros.

CONFERINȚE

G. Bogdan-Duică: Eminescu.

Din inițiativa d-lui Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor, s'a adunat un fond din venitul căruia — aproximativ 2000 lei anual — să se dea premii studenților universitari din Cluj, cari vor prezenta cercetări serioase asupra vieții și operii lui Eminescu. Fondul poartă numele regretatului Ion Scurtu, care și-a închinat viața cercetărilor eminesciene, însă moartea timpurie l-a împiedecat de a sistematiza și da la lumină aceste cercetări. D-l Bogdan-Duică, care, în deosebi în ultimul timp, a dat la iveală o mulțime de amănunte cari aruncă o nouă lumină asupra vieții și operii marelui poet — atragem atențiunea mai ales asupra studiului despre influențele din „Luceafărul“, apărut în Anuarul jubiliar al liceului din Brașov — a prezentat, în conferința d-sale, perspectivele pe cari le pot lua și pe cari trebuie să le iee cercetările eminesciene, pentru a înfățișa nației, în toată amploarea, cea mai covârșitoare personalitate a literaturii ei. Mai întâiu rasa poetului n'a fost științific determinată. Pentru aceasta ne-ar trebui cercetări serioase asupra părinților și fraților lui Eminescu, pentru a nu mai oscila între bizarele și atât de puțin întemeiatele aserțiuni ale unora și altora, cari l-au făcut pe Eminescu ba de origine turcă, ba ruteană, ba polonă. Copilăria poetului e cercetată relativ amănunțit, trebuie și aci însă o operă definitivă, care să studieze ce a intrat din copilărie în opera lui. Bucovinemia s'au îngrijit să cerceteze anii de studiu din Cernăuți, mai rămân de căutat influențele literare întâmplare în cursul acelor ani, și cari, după afirmația conferențiarului, ar duce la rezultate destul de interesante. Petrecerea în Ardeal are unele lacune, cari ar putea fi umplute dacă d-l Braniste ar da la iveală manuscrisul, care cuprinde o descriere a Crișanei, făcută de poet. Nu avem date pozitive asupra petrecerii poetului în Giurgiu și în trupa Iorgu Caragiale. Ultimele

cercetări au aruncat lumină nouă asupra petrecerii în București. Poetul a fost membru activ al societății literare „Orientul“ al cărui președinte a fost D. Bolineanu. În această societate el a legat prietenii, cari trebuiesc cercetate, dacă vrem să avem o imagine completă asupra oamenilor cu cari poetul a trăit în intim contact și dela cari a putut primi ceva. Viața dela Viena ne-au povestit-o oameni demni de toată încrederea; rămân și aici de cercetat influențele literare și filosofice cari nici pe departe n'au fost descoperite. D. Bogdan-Duică a descoperit în ultimul timp traduceri făcute de poet din Mayer, fizicianul și Schleiden, botanistul, cari dovedesc că Eminescu căuta la cele mai serioase autorități ale veacului un suport științific filosofiei sale. Nici pe departe nu cunoaștem apoi activitatea ziaristică, pentru că editorii n'au publicat nici 20% din articolele lui; iar cele nepublicate cuprind încă o sumă neobișnuită de fragmente din cugetarea lui poetică și filosofică. Conferința a fost și o strălucită lecție de metodă în istoriografia literară.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Adevărul literar și artistic, 24 Ianuarie 1926.

D. Demostene Botez, începe seria unor interviuri cu scriitorii noștri mai de seamă. De astădată vorbește d. Mihail Sadoveanu cu sinceritatea primei confesiuni, sfios uneori, cu o duioșie reținută pe alocurea, desvelind mai ales începuturile carierei sale literare de negura care o învelea pentru ochii publicului, care, de altfel îl admira pe scriitor și fără să cunoască aceste întimități. Bunătatea sufletului său se îndreaptă cu recunoștință față de cei cari l-au încurajat în această carieră, ce se plămădea în clasele mijlocii ale liceului, ca să isbucnească așa de rodnică în anii Sămănătorului și fi este recunoscător chiar d-lui H. Sanielevici, care prin pamfletele sale, în loc să-l înlăture din câmpul literaturii românești, ca imoral și lipsit de talent, l-a impus și mai mult cetitorilor, contribuind astfel și dânsul la „celebritatea“ unuia dintre cei mai reprezentativi scriitori ai noștri. Nu ne oprim la expunerea teoretică a crezului său literar, căci îl cunoaștem din intruparea lui în operele de artă. Alt pasagiu ne surprinde mai mult: „După 1907 am început o activitate de câțiva ani, care este din viața mea partea pe care o pun cel mai sus. Am văzut atunci mulți învățători și preoți, am ținut întruniri la cercuri culturale, am creiat obștii, etc. O socotesc ca cea mai importantă activitate a vieții mele. Am creiat biblioteci pentru popor. Activitatea aceasta pentru poporul incult pentru a-i crea o situație mai bună eu o pun mai presus decât literatura. Și nu spun cu asta o frază...“ Câți dintre scriitorii dela noi, cari fac paradă la orice ocazie cu umanismul lor, socotindu-se cei mai nerificali muritorii aruncați de a soartă ingrată în mijlocul poporului nostru, se pot lăuda cu o astfel de faptă a vieții lor, sau una asemănătoare — numai atâta de umanitară, cât este fapta lui Sadoveanu?!

Charles Gide: Premiers notions d'économie politique. — E un volum de curând apărut în vitrinele librăriilor noastre. O carte de popularizare scrisă într-o limbă curgătoare și limpede: un isvor gâlgăitor de munte — opera unui scriitor vestit în țara lui, destul de cunoscut și la noi în ultimul timp.

În pagini puține dar poate cele mai măestrit scrise întru deșteptarea curiozității vii pentru subiectul tratat, defilează în fața noastră biografia noțiunilor economice.

Acei cari înțeleg cătuși de puțin limba de pe malurile Senei, vor găsi în volumul acesta pagini luminoase despre viața factorilor economici, în continuă evoluție dealungul veacurilor. Povestea lor cu începuturi atât de umile dezvoltate apoi până la marea forță de stăpânire pe care o au astăzi, va robi atenția cetitorului. Mulți vor fi fermecați mai ales de capitolul care îmbrățișează evoluția proprietății, cu formele ei felurite pe cari le îmbracă, la animale: proprietatea obiectului dus la gură (nici astăzi copilășul din leagăn nu cunoaște altă proprietate; jucăriile lui viu colorate de câte ori nu-s puse la încercare de frăgezimea gingiilor din care n'a înmugurit încă albul dinților), la primitivi și la vechii romani: proprietatea obiectului prins cu mâna, a uneltei, a obiectului creat de ei înșiși, a hainei, a cortului, el însuși o haină mai largă la originea sa. Când cortul s'a prefăcut în bordeiu și casă lipită de glie, proprietatea s'a întins și asupra lor; apoi a cuprins brazdele cu sămănături, și, după câteva schimbări la față, a luat forma actuală.

Cartea economistului parisian am dori s'o vedem cât de curând surzând în vitrinele noastre, în limba românească.

EXPOZIȚII

Maria Dragan-Kabadaieff.

Un nume nou în viața artistică a Clujului este acela apărut pe afișele cari anunță prima expoziție din acest an, deschisă în sala Prefecturii.

D-na Maria Dragan-Kabadaieff cu această expoziție intră deodată în plină atenție a publicului iubitor de pictură. Într'adevăr, începutul d-sale e categoric: nimic nu trădează pe începătorul stângaci. Totuși unele tablouri nu sunt încă definitive. Vezi că pun o problemă care tehnicește nu e rezolvită definitiv. Lucru ce se constată la toți cei ce au în fața lor un drum spre culmile tot mai înalte. Și D-na Dragan prin expoziția d-sale ne-a făcut înaintea de toate dovada că ce a realizat e numai o stațiune a artei d-sale în ascensiune.

Genul d-sale e portretul. Portretul pentru portret am putea spune, parafrazând definiția unui principiu artistic. Culoarea, aerul, expresia sunt subordonate întregului, care e înfățișarea complexă a figurii. Tablourile No. 21, 3, 6, 9, 41 sunt studiate minuțios și redade deplin. Dinamismul este și mai bine realizat în portretul No. 2. Peisagiile are puține (5). În ele aduce culorile specifice ale Băii-Mari.

Efectul luminei pline e prins bine în 14, 13 și 16.

În aceeași sală un tablou în proporții mari, al d-lui Kabadajeff: „Ne unim cu Patria Mamă“, înfățișând un preot în odăjdii care vestește poporului, Unirea. Inspirația e originală, gruparea armonică. Păcat că figurile exprimă mai mult

umire ca în fața unei minuni, decât sentimentul de bucurie entusiastă care a stăpânit sufletele în acel moment mare. Artistul căutând să se inspire din același izvor poate va putea realiza în plastică expresia artistică a momentelor mari din istoria noastră contemporană. Un merit la care ar trebui să aspire cât mai mulți mănunchi ai penelului.

derea și lămuriri lumii nevoile lui. Nu uitați că acolo, la țară, sunt depozitate energiile vii ale neamului și de acolo se alimentează vigoarea intelectualității uzate în concurența zdrobitoare a frământărilor urbane.

O inovație utilă.

Nu de mult comentam în această rubrică sistemul adoptat în Olanda pentru difuziunea noțiunilor de igienă. Era vorba de afișarea continuă a anumitor percepțe folositoare în locuri anume destinate spre acest scop de paginile tuturor revistelor și a ziarelor din acea parte. Dovadă că sistemul e bun, e rapida lui popularizare. Pornind dela idea aceasta, direcția propagandei din Ministerul sănătății a făcut apel la diferite organizații sanitare și la personalități de specialitate rugându-le să colaboreze cu sfaturi scurte și precise, cari apoi vor fi publicate în paginile cotidianelor noastre. Așa se explică laudabila și umanitara persistență cu care anumite gazete își sacrifică o suprafață oarecare din cuprinsul lor pentru a face loc unor rânduri menite să trezească conștiința opiniei publice pentru anumite chestiuni de egală importanță pentru toată lumea. Un astfel de sfat sună astfel: „Muncitori, căutați-vă de boli lumești. Nu vă lăsați în voia soartei. Dacă nu aveți mijloace, mergeți la dispensariile comunale, unde vi-se dau consultațiuni și tratamente gratuite (injecțiuni cu cyanur, neosalvarsan, etc.)“ și semnează biuroul de propagandă al serviciului sanitar al Capitalei.

Dacă am căuta să imităm și să împământăm cât mai multe din obiceiurile bune ale străinătății am putea spera că odată și odată vom fi în stare să ținem pas și cu progresele civilizației ei pe diferite țărmuri, între cari și al sănătății publice.

Dr. Aurel Voina

Concertul d-nei Veturia O. Ghibu. —

După o serie de zece concerte pe cari le-a dat cu deosebit succes în decursul ultimului an în diferite orașe ale României (trei la București, iar celelalte în Cluj, Oradea, Arad, Lipova, Sibiu, Brașov și Chișinău) și după o foarte reușită audiție muzicală la Palatul Cotroceni din București, d-na Veturia O. Ghibu, va da în seara de 11 Februarie un nou concert în sala prefecturii din Cluj. Concertul va fi desigur onorat de prezența unui public numeros din orașul nostru, care știe să aprecieze asemenea manifestări artistice.

A apărut:

ISTORIA LITERATURII ROMANEȘTI de N. Iorga, vol. I. Ed. II. revisuită și larg înțregită. București, editura librăriei Pavel Suru. Calea Victoriei 73. Prețul lei 200.

Sub tipar:

Dr. Iuliu Hațieganu: SIFILISUL VISCERAL MEDICAL. Prețul lei 400.

CRONICA MEDICO-SOCIALĂ

Contra tuberculozei

Se elaborează o lege. Proiectul se discută în consiliul sanitar superior; fragmente au fost publicate în diferite ziare și reviste medicale. Comentarea lui largă se va putea face atunci, când va fi îmbrăcat deja haina definitivă a legii, pentru că discuțiile îi imprimă oarecari modificări. Legea va indica mai ales măsuri specifice restrictive. Reducerea morbidității și a mortalității în tuberculoză este însă în funcție mai ales de măsurile generale cari vizează răspândirea noțiunilor de igienă și ameliorarea condițiilor de existență ale populației. Pentru motivul acesta găsim necesar să atrag atenția asupra măsurilor preconizate de doctorul René Sand, pentru lupta antituberculoasă, ca rezultat al investigațiunilor făcute în America de o comisie belgiană. Redau cu fidelitate concluziile acestei comisii, cari sunt tot atâtea norme fundamentale în orice acțiune contra tuberculozei; dintre măsurile generale citez următoarele: 1) mărirea salariilor, 2) diminuarea costului vieții, 3) reducerea orelor de lucru, 4) repaos intercalator în decursul muncii, 5) crearea de locuri pentru jocuri și distracțiuni sănătoase pe seama copiilor și a adulților, 6) cultura fizică, 7) trezirea simțului eugenic, 8) lupta contra alcoolismului, 9) crearea de restaurante populare ieftine, 10) generalizarea inspecției medicale școlare, 11) cantine maternale, 12) asigurările sociale dar mai ales ameliorarea locuințelor și educația igienică a maselor, pentru care trebuie să milităm fără preget, dacă vrem ca aplicarea legii care se pregătește să fie încununată de succes și să nu pară vexatorie. Rândurile de mai sus cuprind esența unui veritabil catechism antituberculos ale cărui percepțe ne indică drumul care duce la o ameliorare pe care o dorim; căci cei 80 de mii de morți pe cari tuberculoza îi seceră an de an în țara noastră formează o hecatombă dureros de elocventă a situației sanitare precare dela noi.

Programul biopolitic.

Biopolitica este o creațiune nouă a științei românești. Cuvântul acesta traduce o noțiune sau mai bine zis o serie de noțiuni și de principii, cari puse în practică țintesc la progresul integral al poporului, în slujba căruia sunt puse. Termenul acesta a început să prindă rădăcini deși — trebuie să recunoaștem — nu toți cei cari îl întrebunțează îl învrednicesc de o interpretare justă. Se impunea deci necesitatea ca noțiunea să fie lămurită și desigur că cel mai indicat s'o facă era în-

suș creatorul doctrinei biopolitice, d. profesor Dr. Moldovan. Și pentru motivul acesta nr.2 din Biblioteca eugenică și biopolitică va vorbi despre „Biopolitică“ iar secția medicală și biopolitică a „Astrei“ va ține o ședință la 14 Februarie a. c., unde va participa și d. Vasile Goldiș, președintele „Astrei“ și vor fi invitați și membrii celorlalte secții literare și științifice. D. prof. Moldovan, va face o expunere a programului biopolitic și discuțiile cari vor avea loc sunt menite să creeze o colaborare a secțiilor pe terenul biopolitic.

Pentru opera medicală a „Astrei“.

Sub titlul acesta Ministrul sănătății și al ocrotirilor sociale a înșcris în bugetul anului în curs suma de 500 mii de lei. Cine a urmărit până acum activitatea secției medicale și biopolitice a „Asociațiunii“ a putut vedea că această tânără secție urmărește realizarea unui program, a cărui îndeplinire este în funcție de acel implacabil nervus rerum, fără care atâtea acțiuni mor în fașe. Bibliotecile de popularizare, anchetele sanitare, cursurile de perfecționare ale medicilor, propagandă igienică, toate celelalte arme de luptă nu se pot alimenta numai cu entuziasmul luptătorilor, ci au nevoie și de suportul pecuniar, care până acuma a fost acordat numai prin subvenția ministerului sănătății. Fără îndoială că suma acordată e disparentă față de nevoile operei gigante ce ar trebui săvârșite, dar desigur că faptele cari se vor îndeplini sub auspiciile „Astrei“, pe terenul salubrității publice, vor dovedi că de multe ori ajutoarele date de stat ajută inițiative, cari promovează interesele generale cel puțin în aceeași măsură ca și sollicitudinea oficialității.

Anchete sanitare.

Există multe legende cari preamăresc vigoarea fizică și calitățile sufletești ale locuitorilor din anumite regiuni; dar când, împins de o legitimă curiozitate te duci la fața locului să te convingi de visu de adevărul adevărat, rămâi profund decepționat de mizeria fizică în cari trăiesc locuitorii din unele părți ale țării noastre. Ne hrănim prea mult cu iluzii și cu vorbe goale. Realitatea e de foarte multe ori cu mult mai nemiloasă decât ne-o închipuim. Speranță de îndreptare e, desigur dar remediul nu poate fi eficace decât atunci când cunoaștem temeinic boala și lipsurile. Acțiunea dela distanță are efecte iluzorii. Scoboriți-vă în mijlocul poporului, stați de vorbă cu el, câștigați-i incre-

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE

Palatul marelui cotidian al Ardealului

Fără a dispune de mijloacele perfecționate ale tehnicii tiparului și serviciului de informațiuni, nu se poate crea marele cotidian al Ardealului, expresie liberă a opiniei publice românești, a intereselor țării întregite. Aredelenii au avut la Arad cotidiene înzestrate în modul cel mai modern și păcat că Aradul a încetat să mai dețină pulsul marilor frământări intelectuale lăsându-se privat de presă. Centrul Ardealului cultural și economic este astăzi Clujul, iar marele cotidian care să ne aducă toate știrile proaspete și să despice orizontul datorită culturale și științifice, în locul foii ungurești pe care o citim din necesitate, aici trebuie să apară.

Revista noastră a pus câteva întrebări publiciștilor pentru a se pronunța asupra problemei marelui cotidian.

Părerea noastră este să nu se înființeze numai decât un cotidian nou, ci unul din cotidienele existente cu mai multe rădăcini în societatea românească, să-și ia sborul bine meritat. În primul rând ne gândim la „Gazeta Transilvaniei“, pe urmă la „Patria“. Credem că partidul politic s'ar decide la un sacrificiu, lăsând organelor său de până aci să-și lărgească privirile și să devie expresie și mai încâpătoare pentru marile nevoi publice.

Să se înțeleagă că civilizația noastră în Ardeal nu poate progresa fără presă românească puternică.

Horia Trandafir

Rugăm pe domnii publiciști cărora li s'a adresat chestionarul cotidianului românesc să răspundă în mod documentat pentru a nu ne fi prea angajat spațiul.

Criza presei din Italia. — Presa italiană era până în era pumnului tare al lui Mussolini, foarte bine făcută, grație unei fizionomii pe care abia acum o desprindem din ziarele apusene. Și anume, în toate jurnalele italienești numai directorul și șeful redactor erau îndatorați să facă politica partidului ori patronului; ceilalți gazetari erau profesioniști liberi cari țineau legături cu cine voiau. La foile de opoziție erau mulți gazetari cu simpatii guvernamentale, iar la foile oficiale mulți cu vederi opoziționiste. Grație acestei libertăți de opinie presa Italiei era foarte bine informată asupra curentelor din toate taberele. Numeroasele personalități gazetărești ale Italiei, s'au născut în această atmosferă liberă. Simțul de răspundere al gazetarului crește în proporție directă cu mediul civilizat, cult și independent al unei redacții. Mussolini însă este contra libertății de această natură, fasciștii boicotează tot ce nu este atașatul lor, crează imense dificultăți și ruinează ziarele independente. Astfel s'a provocat o enormă criză a

presei italiene, schimbându-se des directorii și proprietarii. Unele ziare fuzionează. Nu se poate însă ca Mussolini să nu iasă înfrânt din această încălcare a libertății.

O idee care promite. — Domnul prof. univ. Onisifor Ghibu, a publicat un articol în „Adevărul“ arătând că Astra este instituția cea mai chemată să găsească o modalitate practică de a se contopi cu Fundația Principele Carol, care dacă rămâne neatinsă ca titlu totuși este hotărât lucru să i-se dea o nouă epitropie, o nouă administrație și încă una oficială, a Ministerului Instrucției Publice. Ideea d-lui Ghibu este ventilată acum în presă și comentată în mod favorabil, chiar în București. Foile dela Blaj o îmbrățișează cu căldură, iar „Rampa“ din București se ocupă de ea pe larg la loc de frunte. Regele fiind președinte de onoare al Astei, sesizat asupra acestui lucru, desigur își va da adeziunea. Astra prezintă toate garanțiile, că fuzionând cu Fund. Principele Carol, va duce la bun sfârșit problemele culturale legate de aceasta din urmă. Soluția este fericită și dorim să prindă corp.

Proiectele culturale ale Camerei de Comerț din Cluj. — Ziarele ungurești au dat detalii numeroase asupra proiectelor culturale ale Camerei de Comerț din Cluj. S'a pus la cale înființarea unei universități libere care să dezbătă în seminarii probleme de actualitate, să faciliteze cunoașterea limbii popoarelor conlocuitoare și a celor vecine, să inițieze adevărate studii sociale. Camera de Comerț a definit chiar și centrele de activitate, alegând de director al universității libere pe d. prof. univ. N. Ghiulea, director la revista noastră, iar de secretar pe publicistul ungar d. Kádár Imre. Este vorba de un adevărat început de culturalizare a Camerei de Comerț, care s'a prea limitat la lucrări stricte de biuro și nedând suficientă importanță problemelor teoretice. Un început foarte promițător, căruia-i dorim tot succesul.

Ultimul primar sas al Brașovului. — Primarul Brașovului, d. Dr. Carol Schnell a demisionat. Nu s'au dat publicității motivele cari l-au determinat pe d. Schnell să se retragă din fruntea importanței primăriei, doar „Kronstader Zeitung“ presupune că d. Schnell era convins că planurile sale de înflorire a gospodăriei comunale n'aveau nici o perspectivă apropiată să se poată realiza. Fapt este că d. Schnell și-a câștigat merite frumoase pentru Brașov. O mare energie de muncă, o inteligență vie. Foarte bine intenționat față de Stat și interesele culturale românești. Sub d-sa s'au făcut donațiuni importante liceului Andrei Șaguna. Poate că d. Schnell va fi ultimul primar de origine sas. Tot ceea ce dorim este ca viitorii primari români să se distingă cel puțin ca d. Schnell în patriotismul gospodăresc și în soliciținea față de interesele statului nostru și culturii românești. Să ne înțeleagă odată,

că nu este suficient a fi român, pentru a te cocoța în toate posturile administrației, ci trebuie să fii și cinstit, priceput, cult și energic. Dorim Brașovului să aibe parte de astfel de români, iar nicidecum numai de slugi de partid, pe cari să-i schimbi de câteva ori pe an.

O rectificare. — Primum următoarele rânduri:

Domnule Director,

Față de nota care a apărut sub coloana I a articolului meu din Nr. 4 al „Societății de Maine“, vă rog să binevoiți a publica în Nr. 5 următoarele, spre a se înălătura orice neînțelegere:

Au cunoscut foarte bine și amănunțit lucrarea d-lui Dr. P. Icuș și nu mi-ar fi fost permis să trec cu vederea o contribuție românească la problema tratată acolo. Insa, din motive de corectitudine științifică, n'am gasit nici locul, nici oportunitatea, să citez o lucrare despre a carei valoare și conștiințozitate eu am cu totul alta convingere — pe care ca specialist o pot demonstra oricând — decât aceea pe care o are autorul notei. Deci am trebuit să ignorez acea lucrare, cu atât mai mult, cu cât semnam un articol al carui cuprins arata o problemă nedebatuată acolo. Cluj, 27. 1. 1926.

Rom. Demetrescu.

Căile ferate și exportul. Nu cu puțin contribuie căile ferate la nimicirea producției și a exportului nostru. În timpul de astăzi când comerțul exterior de cereale este compromis, singura speranță a noastră în ridicarea activului balanței noastre comerciale ar fi încurajarea și activarea exportului de lemnărie și petrol. Din nefericire sute de vagoane de lemnărie putrezesc pe rampe, fie în depozitele fabricelor, fie în depozitele garilor, și nu se găsesc vagoane pentru transportul lor. De asemenea zeci de trenuri încărcate cu diverse produse petrolifere — vagoanele cisterne sunt în general ale fabricelor sau în administrația lor — zac pe liniile diferitelor stații din valea Prahovei, și nu se găsesc mașini care să le transporte spre Constanța. Nu sunt vagoane, nu sunt mașini, ni se minează producția și exportul.

SOARTA FUNDAȚIEI PRINCIPELE CAROL

În ultimul moment primum din București știrea că organizația Fundației Principele Carol va rămâne neatinsă. Fundația va fi condusă în modul de până acum de către un organ autonom, respectându-i-se caracterul și secțiile de muncă. Ne bucurăm că se realizează astfel vederile d-lui prof. N. Ghiulea exprimate în Nr. 3 al revistei noastre. Vom reveni.

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Expoziție și târg de mostre la Cernăuți. — S'a hotărât să se deschidă la Cernăuți, în August-Septembrie 1926, o expoziție agricolă industrială și un târg de mostre. După Chișinău, Cernăuțul vrea să aibă expoziția lui. Salutăm cu căldură ideea, fiindcă numai așa ne putem bine cunoaște. Legăturile între Vechiul Regat și provinciile alipite nu sunt destul de adânci. Provinciile nu se cunosc de ajuns între ele, nu-și cunosc puterile reciproce și nici cum s'ar putea ajuta în lupta lor comună pentru ridicarea patriei. Expozițiile și târgurile de mostre sunt mijloace care s'au dovedit minunate. Prin ajutorul lor s'au stabilit legăturile economice între toate provinciile țării atât de necesare pentru viața noastră economică și propășirea ei.

Scumpirea hârtiei de tipar. — Fabricile de hârtie, cu toate avantajele enorme pe care le au dela Stat, cu toate câștigurile lor enorme au încercat sporirea prețului hârtiei de tipar. Intențiunea este firește în primul rând justificată printr-o dorință nelimitată de câștig, dar ea are și o explicație politică. Este tendința de a se sugruma presa nu luând în seamă că pe această cale se sugrumă și cultura, sau poate și pentru aceea, fiindcă și cartea este lovită în această acțiune. Fabricile de hârtie sunt cartelate, cartelul e în mâna liberalilor și ei fac ce vor. Adică nu totdeauna.

Liberalii sunt într-o serie rea. Primul ministru cunoscut ca un om de mare inteligență și de o capacitate politică remarcabilă, face de o bucată de vreme greșeli politice, după greșeli politice și socotelile nu-i mai iese la țanc ca mai înainte. Guvernul nu mai e așa de tare, e firesc fiindcă e la al patrulea an de guvernare și la sfârșit de regim, dar nu e numai atât, partidul liberal nu mai e atât de tare, el simte că poporul întreg e contra lui și nu se menține de cât pe cale artificială la guvern prin teroare și intrigă, în opoziție prin satisfacerea necesităților materiale ale membrilor prin jăfuirea averei publice, în instituții favorite pe când era la guvern. Guvernul actual și partidul liberal se mențin în situația de astăzi, fiindcă nu le stă nimeni în cale, nu i se opune nimeni cu putere. Dar sunt slabi. La cel mai mic semn de împotrivire dau îndărăt.

Au instituit cenzura, pentru ca în fața solidarității directorilor de ziare, să dea înapoi și să o desființeze. Au urcat prețul la hârtie, pentru ca în fața solidarității și protestului unanim al directorilor de ziare și șefi de edituri, să dea înapoi și să renunțe la spor.

Guvernul știe de frică, și acesta e semn că pleacă. Dar, urât sfârșit de regim!

Legea timbrului. — Aceiaș soartă o are și legea timbrului adusă de d. Vintilă Brătianu. Au voit să puie taxe mari judiciare, pentru a face inaccesibilă săracilor justiția țării, însă în fața solidarității avocaților și a amenințării lor cu

greva, guvernul a dat înapoi și modifică legea după cererea avocaților. Iarăș cade o parte din prestigiul guvernului și partidului liberal. Ne face impresia că prestigiul lor e ca un plafon până ieri solid-pitor de alb și de semeț, și astăzi ruinat de ploaia care a pătruns în pod. Deci, dincolo mari bucăți de plafon căzute lasă să se vadă dedesubtul trestia, iar alte pete mari ude și burdușite ne arată că în curând vor cădea și acele părți. Pe când va cădea cu totul? Se pare că partidul liberal nu vrea să ducă în opoziție nici un petec de prestigiu.

Camera de Comerț franco-română la Paris. — În prezența Ministrului de comerț francez, a ministrului nostru la Paris, și a personalităților economice franceze și române aflate acolo s'a inaugurat la 14 Ianuarie la Paris o cameră de comerț franco-română Scopul acestei camere este de a desvolta relațiile comerciale, industriale și financiare între Franța și România, prin comunicarea celor două guverne, precum și Camerelor de comerț din cele două țări toate proiectele, legile, decretul care privesc agricultura, comerțul și industria celor două țări, prin prezentare de păreri și proiecte pentru încheierea de convenții comerciale între cele două țări.

Dorim ca această nouă instituție să fie condusă de oameni practici, în chip practic, pentruca să stabilească o legătură efectivă între aceste două țări.

Carbunii din Polonia. — Cu începere dela 20 Ianuarie taxele vamale asupra carbunilor din Polonia se reduce cu 15 la sută. Aceasta tot în legătură cu politica de dare înapoi a guvernului.

Canalul Sulina. — Dintre cele trei brațe ale gurilor Dunării nu este practicabil pentru vapoare decât numai brațul Sulina. Pe această cale numai, Dunărea poate fi arteră comercială, fiindcă numai pe ei vapoarele de mare pot veni pe Dunăre până la Galați sau Brăila. Brațul Sulina și navigația pe el sunt de un capital interes pentru noi și pentru comerțul nostru. Intreținerea lui e dată în sarcina Comisiei Dunărene, care nu-și face datoria. Canalul se împotmolește, apele scad, vapoarele nu mai pot veni și pleca, armatele și exportatorii sau importatorii au pagube colosale. În curând ne vom vedea ruinat întregul nostru comerț exterior. Noi nu facem nimic pentru a ne apăra interesele.

Se cumpără revistele: „Luceafărul“ (Goga), „Familia“, „Foaia pentru minte, inimă și literatură“, „Convorbiri literare“, anul 1, 2, 55 și primedițiile autorilor români din secolul al XIX.

Oferte a se adresa la „Biblioteca Universității Cernăuți“.

Reînoiți-vă la timp abonamentul, prin orice bancă din Cluj

Intreprinderile Forestiere Române

SOCIETATE ANONIMĂ

Capital Social și Rezerve Lei 70,000.000

SEDIUL:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND NO. 36

UZINELE:

Valea-Drăganului gara Poieni, Coșnea gara Trotuș, Lesnic halta, Veșel, Cloșani

Adresa telegrafică: „FORESTIERA“

TELEFON: 11—50

Desfacerea mărfurilor se face prin Reprezent. Generală

„Comerțul Lemnului“ S. A.

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 38.

Adresa telegrafică: „C O L E“. — Telefon No. 11—50.

A apărut Mersul trenurilor

întocmit de D. Mocianu, controlor al adm. poștale, într'o splendidă ediție, româno-maghiară cu cele mai complete itinerare de iarnă. **Prețul lei 40.—**

Adresa abonatului

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand II.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!!**

Vânzare en-gros și en-detail.

Zilnic se poate vizita

EXPOZIȚIA DE ARTĂ NAȚIONALĂ

țesături, broderii: covoare, haine preoțești, costume naționale, fileuri, obiecte gravate în piele

D-șoara VICTORIA BARIȚIU

Strada MEMORANDULUI (v. Unio-utca) No 19

„ARTA“

magazin de antichități și lucruri de artă

CLUJ, Strada Memorandului

Acei cari folosesc telefonul

să ia la cunoștință că la finele lui Februarie apare noua

CARTE DE TELEFON

a abonaților la Rețeaua Telefonică din Cluj și întreg județul. Este cel mai bun mijloc pentru industriași și comercianți să facă reclamă în această carte de telefon. Căci e o reclamă care trăiește un an întreg. O carte de telefon doar se deschide zilnic, se cercetează zilnic de zeci de mii de oameni. Concesiunea exclusivă a anunțurilor în cartea de telefon pe 1926—27 o are agenția de publicitate RUDOLF MOSSE, S. A., Cluj, Str. Regina Maria 37, căreia sunt a se trimite toate anunțurile și comenzile.

Lumea

PRETENȚIOASĂ

cumpără pretutindeni
produsele

FABRICEI

„HESS“

Prima fabrică de bonboane și ciocolată din Transilvania Soc. An.

BRAȘOV

!! TELEFON NO. 671 ȘI 215 !!

OBIECTE ANTICE:

Covoare persane, argintărie, porțelan și alte obiecte artistice, — se primesc de pe acum spre vânzare, în vederea

EXPOZIȚIEI DIN FEBRUARIE, GRATZ

Magazin de obiecte artistice
Cluj Piața Uniei 8.